

[illegible]

Innehåll

Allmänna delen.....	4
INLEDNING.....	4
1 GRUNDSKOLANS UPPDRAG OCH VÄRDEGRUND	5
1.1 Jämlikhet, jämställdhet och demokrati.....	5
1.2 Alla elever är unika och har rätt till god undervisning	6
1.3 Åland och omvärlden.....	7
1.4 Hållbar utveckling	7
1.5 Nyckelkompetenserna	8
De åtta kompetenserna enligt den åländska läroplanen:	9
2 LÄROPLIKT.....	14
2.1 Läroplikt och rätt till skolgång.....	14
2.2 Läroplikt som fullgörs hemma	14
2.2.1 Prövning och rapportering om de läropliktigas framsteg	15
2.2.2 Intyg över fullgjord läroplikt.....	16
3 VERKSAMHETEN I GRUNDSKOLAN	16
3.1 Skolornas arbetsplaner	17
3.2 Elevens lärande.....	18
3.3 Lärarens lärande	19
3.4 Samarbete	19
3.4.1 Elevmedverkan	20
3.4.2 Samarbete inom och mellan skolor.....	20
3.4.3 Samarbete mellan hem och skola	21
3.4.4 Samarbete med aktörer i samhället.....	21
3.4.5 Samarbete före och efter grundskolan	21
3.5 Lärn miljöer och pedagogisk grundsyn	22
3.5.1 Undervisningsformer och arbetssätt.....	22
3.5.2 Helhetsskapande undervisning	24
3.5.3 Undervisning i sammansatt klass	25
3.5.4 Distansundervisning	25
3.5.5 Grupperingar	26
4 ELEVHÄLSA.....	26
4.1 Sektorsövergripande samarbete.....	27

Ålands läroplan för grundskolan (ÅLp21)
Allmänna delen

4.2	Tillgänglig elevhälsa för alla	28
4.3	Elevhälsogrupp	28
4.4	Elevhälsoplan	28
4.5	Sekretess inom elevhälsan	29
5	STÖD FÖR LÄRANDE OCH SKOLGÅNG	29
5.1	Principerna för stöd	29
5.2	Riktlinjer för stödåtgärder	30
5.2.1	Handledning som stöd	30
5.2.2	Individuell handledning efter grundskolan	31
5.3	Arbetsgången inom stöd för lärande och skolgång	31
5.3.1	Allmänpedagogiskt stöd	31
5.3.2	Specialpedagogiskt stöd	32
5.3.3	Mångprofessionellt stöd	33
5.4	Skolgång inom träningsundervisningen	34
5.5	Särskilda undervisningsarrangemang	35
5.6	Flexibel undervisningsform	36
5.7	Undervisning i särskilda situationer	36
5.8	Språkstöd för elever med annat modersmål än svenska	37
5.8.1	Förberedande undervisning	37
5.8.2	Ämnesspecifikt språkstöd	38
5.8.3	Svenska som andraspråk	38
6	FOSTRANDE SAMTAL OCH DISCIPLINÄRA ÅTGÄRDER	38
6.1	Plan för fostrande samtal och disciplinära åtgärder	39
6.2	Fostrande samtal	39
6.3	Disciplinära åtgärder	39
6.3.1	Utvisning av elev	39
6.3.2	Skriftlig varning	40
6.3.3	Avstängning för viss tid	40
6.4	Förfarande och verkställighet av disciplinära åtgärder	40
6.4.1	Rätt att granska elevens saker	41
6.4.2	Rätt att omhänderta föremål eller ämnen	41
6.4.3	Skyldighet för en elev att ersätta skada	41
7	BEDÖMNING OCH UTVÄRDERING	42
7.1	Utvärdering av skolverksamheten	42

Ålands läroplan för grundskolan (ÅLp21)
Allmänna delen

7.2	Handledning.....	42
7.3	Definitioner.....	43
7.4	Principer för bedömning i grundskolan.....	44
7.4.1	Mångsidig bedömning.....	45
7.4.2	Bedömning utgående från mål och kriterier.....	45
7.5	Föremål för bedömning.....	46
7.5.1	Bedömning av elevens lärande	46
7.5.2	Bedömning av elevens arbete.....	46
7.5.3	Bedömning av ansvar och samarbete	46
7.6	Bedömningssystemet	47
7.6.1	Betygsformulär i de olika stadierna.....	47
7.6.2	Avgångsbetyg	48
7.6.3	Avgångsbetyg inom mångprofessionellt stöd	48
7.6.4	Skiljebetyg	49
7.6.5	Betyg för hemundervisade barn.....	49
7.6.6	Avgångsbetyg för andra än läropliktiga.....	49
7.6.7	Höjning av vitsord.....	49
7.6.8	Ny bedömning och rättelse av bedömning	49
7.7	Frånvaro och dess inverkan på bedömning	49
8	ELEVENS ARBETSTID OCH TIMFÖRDELNING.....	50
8.1	Elevens arbetsmängd.....	50
8.2	Tillvalsämnen och språkprogram	50
8.3	Rekommendation för timfördelning	51
BILAGA 1 Uppdaterad modell för ansvarsfördelning vid stöd för lärande och skolgång.....		53
BILAGA 2 Förberedande undervisning i grundskolan (<i>bifogas vt 2021 efter att den fastställts</i>).....		53

Allmänna delen

INLEDNING

Åland har en egen läroplan för grundskolan. Den grundar sig på landskapslagen och förordningen om barnomsorg och grundskola. Landskapslagen trädde i kraft i januari 2021 och parallellt med utarbetandet av den nya lagen utarbetades en ny läroplan fram. Den nya läroplanen för grundskolan på Åland trädde i kraft i augusti 2021.

Målet med de nya styrdokumenterna är att skapa förutsättningar för jämlikhet mellan grundskolorna på Åland. Den nya läroplanen har utarbetats utgående från en syn på lärande där eleven har en aktiv roll. Eleven ska lära sig att ställa upp mål och lösa problem både självständigt och tillsammans med andra. Eleven ska erbjudas rätt stöd i rätt tid och handledning för att utvecklas enligt egna förutsättningar. Målet med läroplanen är att utveckla den åländska skolan mot en mera helhetsskapande verksamhet där den aktiva eleven är i centrum men där läraren fortfarande är den som ansvarar för elevens lärande.

Grundskolan ska ge möjligheter för livslångt lärande, vilket är en förutsättning för ett gott liv. I vårt samhälle har rutinmässiga uppgifter blivit mer sällsynta och problemlösning, samarbetsförmåga, hantering av komplexa sammanhang och kreativitet har i stället blivit förmågor som behövs. För att skolan ska kunna möta dessa behov krävs varierande lärmiljöer, undervisningsmetoder och arbetssätt samt ämnesövergripande helheter.

Grundskolan på Åland är en helhet som omfattar undervisning och fostran. Målen för de olika områdena hör ihop och ska bilda en enhetlig grund för alla skolor på Åland. Därför innehåller läroplanen mer än bara ämnesmässiga mål och bedömningskriterier, den innehåller även riktlinjer för värdegrund och syn på lärande samt hänvisningar till den lagstiftning eller forskning som texten baserar sig på.

Läroplanen är indelad i två delar, *den allmänna delen och ämnesdelen*. I den allmänna delen redogörs för de riktlinjer grundskolorna ska arbeta enligt. Värdegrund, samarbete, pedagogiska riktningar och bedömning är områden som tas upp. I ämnesdelen finns alla grundskolans läroämnen presenterade med innehåll, mål och kunskapskriterier för alla årskurser. I ämnesdelarna hänvisas även till riktlinjer som beskrivs i den allmänna delen. För att kunna arbeta enligt den nya läroplanen krävs att läraren sätter sig in i båda delarna av läroplanen.

1 GRUNDSKOLANS UPPDRAG OCH VÄRDEGRUND

Grundskolans grundläggande uppgift är att undervisa och skapa förutsättningar för elevens lärande. Hemmet har det huvudsakliga ansvaret för barnets uppfostran men grundskolans fostrande verksamhet stöder hemmen och vårdnadshavarna i att främja barnets utveckling och lärande samt att stärka elevens sociala färdigheter och sunda självkänsla.¹ Det ligger i varje lärares uppdrag att aktivt arbeta för att den gemensamma värdegrunden i skolan förverkligas. Alla som arbetar i skolan behöver reflektera över sin egen del som påverkare i skolan och ta till sig den värdegrund som formuleras i läroplanen för Åland. Det ligger i skolledarens uppdrag att se till att det finns utrymme och tid för kontinuerliga värdegrundsdiskussioner inom lärarkollegiet och inom hela skolans personal.

De som arbetar i grundskolan ska stöda alla elevers lärande, utveckling och välbefinnande. En del av grundskolans mål är att, i samarbete med hemmet, bygga upp en positiv identitet hos eleven och ge förutsättningar för ett fortsatt gott liv. Betydelsen av värdegrundsarbetet i skolan ökar i och med att samhällsförändringen går mot ett ökat multimedialt informationsflöde där globala nätverk och sociala medier formar barnens och de ungas värderingar. Eleverna har olika bakgrund och levnadsförhållanden och genom att kontinuerligt föra gemensamma värdegrundsdiskussioner ger skolan dem förutsättningar att känna igen och definiera värden och värderingar som de konfronteras med samt att kritiskt reflektera kring dem.

Skolan ska skapa förutsättningar för alla elever att lära sig tillsammans och av varandra. Den ska också skapa förutsättningar för undersökande och experimenterande arbete och ge eleven erfarenheter av att känna sig inspirerad och av att lyckas. Grundskolan ska vara en lärande organisation som uppmuntrar eleven att försöka och att lära sig också av misstag. Eleven ska ges lämpliga utmaningar och stödas att hitta och dra nytta av sina styrkor.

Det åländska samhällets internationalisering och den växande rörligheten över nationsgränserna ökar kravet på förståelse för kulturell mångfald. Delaktighet i kulturarvet ger en trygg identitet som är viktig att utveckla tillsammans med förmågan att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar. Skolan är en social och kulturell mötesplats som har både en möjlighet och ett ansvar att stöda dessa förmågor.

Skolans personal ska bemöta hemmens olika religioner, åskådningar och traditioner samt hemmens olika syn på fostran med öppenhet och respekt för att skapa förutsättningar för konstruktiv kommunikation.

Läroplanen har utarbetats i enlighet med den värdegrund som beskrivs här:

1.1 Jämlikhet, jämställdhet och demokrati

Jämlikhet och alla människors lika värde är ett centralt mål i läroplanen. Läroplanens värdegrund grundar sig på FN:s konvention om barnets rättigheter², barnkonventionen, som finns för att garantera barns rättigheter och möjligheter att få säga sin åsikt. Konventionen ger en juridisk grund för grundskolans verksamhet. Läroplanen följer även FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning³ som finns för att skapa delaktighet och tillgänglighet till utbildning utgående

¹ LL om barnomsorg och grundskola 5 § del III

² FN:s konvention om barnets rättigheter, UNICEF (1989)

³ FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (2008)

från den funktionsvarierades individuella villkor. Skolan ska arbeta normmedvetet för jämlikhet, likabehandling, rättvisa och jämställdhet.

Enligt barnkonventionen är alla som arbetar med eller för barn skyldiga att känna till och följa konventionens grundläggande principer. De grundläggande principerna är att alla barn har samma rättigheter och lika värde, att barnet ska skyddas mot diskriminering, att barnets bästa ska beaktas vid alla beslut som rör barn, att alla barn har rätt till skydd, omvårdnad och utveckling och att alla barn har rätt att uttrycka sin mening och få den respekterad. Enligt konventionen har varje barn rätt till ett gott liv och till individuell, fysisk, psykisk, andlig, moralisk och social utveckling.⁴

Normpedagogik innebär att vara medveten om, synliggöra och sträva efter att förändra normer som begränsar människors handlingsutrymme, bidrar till diskriminering och strider mot de mänskliga rättigheterna. Att jobba normutmanande i skolan kan innebära allt från att diskutera normer med elever och synliggöra normer i läromedel till att använda ett normmedvetet språk och att lärare och personal agerar som förebilder. Grundskolan har som uppdrag att förebygga ojämlikhet och att främja jämställdhet. Varje elev ska få hjälp med att upptäcka sina möjligheter och forma sin utbildning utan att styras av traditionella könsmonster. För att främja likabehandling ska varje skola upprätta en jämställdhetsplan.⁵

Grundskolan ska främja förståelse för andra människor och empatisk förmåga. Ingen ska utsättas för trakasserier och mobbning oavsett kön, sexuell läggning, könsöverskridande identitet eller uttryck, funktionsnedsättning, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning eller annat skäl. Skolan ska aktivt motverka kränkande handlingar och intolerans.⁶

Grundskolans verksamhet ska genomsyras av respekt för liv och mänskliga rättigheter och på att försvara dessa rättigheter. Skolan ska främja välbefinnande, demokrati och aktiv medverkan i civilsamhället. Eleven ska lära sig att se saker utifrån andra människors livssituationer och förhållanden. Eleven ska också lära sig att identifiera hur makt och strukturer skapar diskriminering mellan människor och få verktyg för att bryta diskriminering och att bidra till inkludering. Att lära sig tillsammans över språk-, kultur-, religions- och livsåskådningsgränserna skapar förutsättningar för genuin kommunikation och gemenskap och en förståelse för förändringar i samhället.

1.2 Alla elever är unika och har rätt till god undervisning

Värdegrunden för vårt samhälle bygger på allas lika värde. Varje barn är unikt och värdefullt. Var och en har rätt att växa till sin fulla potential som människa och samhällsmedlem. För att uppnå det här behöver eleven uppmuntran och stöd. Vuxna i skolan ska bemöta varje elev med respekt så att eleven känner sig hörd, sedd och uppskattad i skolgemenskapen, samt får stöd för sitt lärande och mående. Eleven ska få känna delaktighet och uppleva vikten av att vara en del av en större helhet.

Varje elev har rätt att lyckas i sitt skolarbete enligt sina egna förutsättningar. Att marginaliseras från lärandet innebär att rätten till bildning inte förverkligas och detta utgör ett hot mot växande och utveckling. En sådan marginalisering strider mot funktionsrättskonventionens krav om utbildningssystem som är inkluderande på alla nivåer och rätten till utbildning utan diskriminering och

⁴ FN:s konvention om barnets rättigheter, UNICEF (1989).

⁵ LL (1989/27) om tillämpning av 4–6 §§ i lag om jämställdhet mellan kvinnor och män

⁶ LL om barnomsorg och grundskola (2020:32) 5 § del I

på lika villkor.⁷ Genom att lära sig formar eleven sin identitet, människosyn och världsbild och formar synen på sin egen roll i samhället. I skolan får eleven en relation till andra människor och samtidigt utvecklas elevens relation till sig själv, samhället, naturen och olika kulturer, Åland och omvärlden.

1.3 Åland och omvärlden

Den åländska grundskolan ska ge eleven insikter om vad det innebär att som individ vara en del av ett örike. Utbildningen på Åland ska ge eleven inblick i kulturtraditionen på Åland och den livsmiljö som ett självstyrt landskap utgör. Eleven ska få kunskap om och förståelse för vad den åländska självstyrelsen och demilitariseringen innebär. Eleven ska lära sig att uppskatta det svenska språket och samhörigheten med de övriga nordiska länderna samt att respektera andra befolknings- och språkgrupper.

Undervisningen ska stöda elevens kulturella identitet och respektera olika kulturella och sociala gemenskaper. Skolan ska väcka intresse och ge kunskap om andra kulturer och belysa rikedomen i kulturell mångfald och på så sätt lägga grunden för en kulturellt hållbar utveckling.

För att stöda integrationen har varje kommun ett ansvar för att alla anställda har den kompetens som krävs för att bemöta inflyttade och deras särskilda behov.⁸

1.4 Hållbar utveckling

Det åländska utbildningssystemet ska bestå av skolor och utbildningar som representerar en hållbar ekonomisk, ekologisk, kulturell, social och kompetensmässig utveckling för att garantera framgång i en internationaliserad värld.⁹ Den åländska grundskolan ska arbeta i enlighet med Utvecklings- och hållbarhetsagendan för Åland och de vetenskapligt grundade hållbarhetsprinciperna i agendan.¹⁰

Arbetet med hållbarhet bör genomsyra all verksamhet i hela utbildningsverksamheten på Åland. Hållbarhet finns integrerat i alla läroämnen och tas med fördel upp genom ämnesövergripande samarbete. Undervisningen kring hållbar utveckling bör ha ett lokalt och globalt perspektiv där målsättningen är att göra eleven delaktig och kritiskt tänkande. Undervisningen ska utgå från demokratiska värderingar och fostra till gemenskap, empati och förståelse. Eleven ska lära sig förstå betydelsen av sina val, levnadssätt och handlingar, inte bara för det egna livet, utan även för den närmaste omgivningen, samhället och naturen.

Grundskolan ska i all sin verksamhet och i samarbete med hemmen fästa uppmärksamhet vid nödvändigheten av en hållbar livsstil utifrån ett ekologiskt, socialt och ekonomiskt perspektiv. Genom sina val och sitt handlande i skolvardagen visar lärare och övrig personal på skolan ett ansvarsfullt förhållningssätt till miljö och klimat, sig själv och andra människor samt samhället och världen. Eleven ska erbjudas tillfällen att fundera över sambandet mellan det förflutna, nutiden och framtiden samt olika framtidsalternativ. Eleven ska utveckla färdigheter att utvärdera och påverka både sina egna, skolans och samhällets förfaringsätt och verksamhetsstrukturer så att de bidrar till att bygga en hållbar framtid.

⁷ FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, UNICEF (2008)

⁸ LL om främjande av integration (ÅFS 2012:74) 24 §

⁹ Utbildningspolitiskt program för landskapet Åland, Kompetens 2025 (2015)

¹⁰ Utvecklings- och hållbarhetsagenda för Åland, Bärkraft.ax (2015)

1.5 Nyckelkompetenserna

Enligt EU-kommissionens pelare för sociala rättigheter är den första principen att alla har rätt till god, inkluderande utbildning och livslångt lärande.¹¹ Ett livslångt lärande innebär att lärandeprocessen fortgår i alla åldrar och inom alla livsområden. Lärandeförutsättningarna utvecklas i ett tidigt skede och befästs genom hela utbildningssystemet, allt från förundervisningen till undervisningen på högskolenivå. Grundskolan ska ge möjligheter för livslångt lärande vilket är en förutsättning för ett gott liv.

Enligt EU-kommissionens rekommendation är nyckelkompetenser de kompetenser som alla individer behöver för personlig tillfredsställelse och utveckling, social inkludering och aktivt medborgarskap.¹² Kompetenserna består av kunskaper, färdigheter, förmågor och attityder och är mer än enbart teoretisk kunskap. Kompetenserna i den åländska läroplanen har formulerats för att passa undervisningen i grundskolan. Inom alla läroämnen kopplas de olika kompetenserna in för att kunna underlätta ett helhetsskapande arbetssätt mellan ämnen.

De åtta nyckelkompetenserna ska synas i alla årskurser och i alla läroämnen i grundskolan, olika mycket vid olika tidpunkter. Varje elev ska få möjlighet att utveckla alla kompetenser på den nivå som hen har förutsättningar till. Kompetenserna bedöms inte med vitsord men fungerar väl som underlag för den formativa utvärderingen av elevens utveckling.

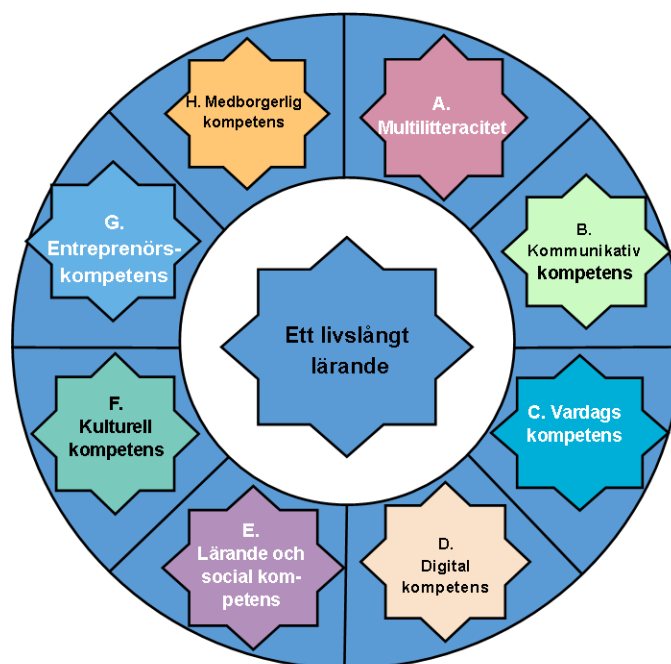
I ämnesdelen i den åländska läroplanen finns hänvisningar till de olika kompetenserna för att ge läraren riktlinjer och stöd i att ge eleven möjlighet att utveckla de olika kompetenserna. Kompetenserna är inte kopplade till specifika läroämnen utan ingår i alla ämnen och överlappar varandra på många områden. Det ligger i varje lärares uppdrag att forma sin undervisning så att alla kompetenser ingår i undervisningen, med fördel genom ämnesövergripande samarbete.

¹¹ Meddelande från EU-kommissionen: *En europeisk pelare för sociala rättigheter* COM (2017)

¹² EU-kommissionens förslag till rekommendation om nyckelkompetenser för livslångt lärande, final (2018)

De åtta kompetenserna enligt den åländska läroplanen:

- A. Multilitteracitet**
- B. Kommunikativ kompetens**
- C. Vardagskompetens**
- D. Digital kompetens**
- E. Lärande och social kompetens**
- F. Kulturell kompetens**
- G. Entreprenörskompetens**
- H. Medborgerlig kompetens**

A. Multilitteracitet

Med kompetens i multilitteracitet avses förmågan att tolka, producera och värdera olika slag av texter i olika medier och miljöer.¹³ Denna kompetens gör det möjligt för eleven att förstå många olika slag av uttryck och att forma sin egen identitet. Begreppet multilitteracitet har en koppling till det *vidgade text- och språkbegreppet* vilket innebär ett bredare perspektiv än det traditionella synsättet på läs- och skrivkunnighet. Det vidgade textbegreppet är ett uttryck som används i utbildningssammanhang och begreppet innefattar förutom det skrivna och talade ordet även bild, film och ljud. Texterna kan alltså tolkas och produceras till exempel i skriften, talad, tryckt, audiovisuell eller digital form.

Eleven ska få möjlighet att utveckla mångsidig läskunnighet inom alla läroämnen via vardagsspråket för att kunna behärska begrepp och kommunikationsformer inom olika fackområden. För att eleven ska nå kompetens i multilitteracitet krävs en pedagogik med mångsidiga textmiljöer, aktivt språkutvecklande arbetssätt och samarbete mellan olika läroämnen.

Multilitteracitet omfattar läs- och skrivförmågan men även förmågan att särskilja mellan och använda olika typer av källor. Eleven ska få lära sig att söka, kombinera, omforma, presentera och kritiskt granska information i olika former, i olika kontexter och med hjälp av olika verktyg. Kompetensen i multilitteracitet bidrar till att utveckla ett kritiskt tänkande och studiekompetens, det vill säga att lära sig att lära. Kompetens i multilitteracitet innebär även en kompetens i källkritik och en förmåga att värdera olika källors tillförlitlighet och förutsätter evidensbaserade undervisningsmetoder.

B. Kommunikativ kompetens

Kommunikativ kompetens innebär förmågan att på ett effektivt och lämpligt sätt använda olika språk för kommunikation. Kompetensen grundar sig på förmågan att i både tal och skrift förstå, uttrycka och

¹³ P. Granskog & J. Hellgren (red.), *Multilitteracitet- upptäck och utveckla din kompetens*. Utbildningsstyrelsen (2017)

tolka begrepp, tankar, känslor, fakta och åsikter (det vill säga att lyssna, tala, läsa och skriva) i en rad olika samhälleliga och kulturella sammanhang beroende på individens egna behov och preferenser.¹⁴

Eleven växer upp i en värld som kännetecknas av kulturell och språklig mångfald och av olika religioner och åskådningar. Att leva på ett kulturellt hållbart sätt i en mångfacetterad miljö förutsätter kulturella färdigheter grundade på respekt för mänskliga rättigheter samt förmåga att kommunicera på ett hänsynsfullt sätt och att uttrycka sig själv och sina åsikter på olika sätt.

Väsentliga färdigheter för denna kompetens är förmågan att förstå talade budskap, att inleda, upprätthålla och avsluta samtal samt att läsa, förstå och skriva texter på olika kunskapsnivåer i olika språk. Kompetensen innebär att man har förmågan att lära sig språk formellt och informellt under hela livet. En positiv attityd till olika språk innebär en förståelse för kulturell mångfald och ett intresse för språk och interkulturell kommunikation. Det innebär också respekt för varje persons individuella språkprofil, inklusive respekt för modersmålet för personer som tillhör en minoritet eller har migrationsbakgrund.

Den kommunikativa kompetensen innebär också att eleven förstår ämnesspecifika begrepp och företeelser. För att kunna uttrycka sig och kommunicera kring olika fenomen behöver eleven ha ett utvidgat ord- och begreppsfrörråd inom olika områden. Språkutvecklande arbetssätt gynnar elevens möjligheter att utveckla den kommunikativa kompetensen.

C. Vardagskompetens

Vardagskompetens innebär förmågor som behövs för att klara sig i livet och i en vardag som förutsätter allt mångsidigare färdigheter. Det handlar om hälsa, motion, säkerhet, människorelationer, trafik och att fungera i en teknologiserad vardag. Eleven ska få lära sig om ekonomi och konsumtion, allt sådant som påverkar en hållbar livsstil. Vardagskompetens innefattar att man känner till vad som kännetecknar en sund själ, kropp och livsstil.

Skolgemenskapen hjälper eleven att förstå att var och en med sitt eget agerande påverkar såväl sitt eget som andras välbefinnande samt sin egen och andras hälsa, trygghet och säkerhet. Eleven ska uppmuntras att ta hand om sig själv och andra. Under sin grundskoletid ska eleven lära känna och förstå vilka faktorer som inverkar positivt respektive negativt på välbefinnande och hälsa och inse betydelsen av välmående, trygghet och säkerhet samt lära sig att hitta information om dessa. Eleven ska få redskap att stärka både den fysiska och psykiska hälsan.

Inom vardagskompetensen ska förmågan att utveckla och tillämpa matematiskt tänkande för att lösa problem i vardagssituationer utvecklas. Tonvikten ligger både på processer och praktisk tillämpning och på teoretiska kunskaper, med goda räknekunskaper som grund. Eleven ska ges förutsättningar att utveckla kunskaper inom tekniken i vardagen och om hur man löser olika vardagsproblem med hjälp av teknik. Kompetens inom vetenskap och teknik innebär dels en förståelse för de förändringar som människan gett upphov till, dels ett ansvar som enskild medborgare.

¹⁴ Bilaga till förslag till EU- kommissionens rekommendation om nyckelkompetenser för livslångt lärande, final (2018)

Vardagskompetens präglas av kritisk bedömning, nyfikenhet, ett intresse för etiska frågor och respekt för säkerhet och miljömässig hållbarhet, särskilt när det gäller vetenskapliga och tekniska framsteg i förhållande till individen, familjen, samhället och globala frågor.

D. Digital kompetens

Digital kompetens innebär att på ett säkert, kritiskt och ansvarsfullt sätt kunna och vilja använda digital teknik för lärande och deltagande i samhällslivet. I denna kompetens ingår datalogiskt tänkande, kunskap om digitala verktyg, kommunikation och samarbete, skapande av digitalt innehåll, digitalt välbefinnande och nätsäkerhet samt problemlösning.¹⁵

Digital kompetens är en viktig medborgarfärdighet, både i sig och som en del av multilitteraciteten. Den är både föremål och redskap för lärandet. Avsaknad av digital kompetens riskerar leda till utslagning från arbetsmarknaden och samhället eftersom den i allt högre grad blir ett grundläggande krav. Under sin skolgång ska alla elever ha möjligheter att utveckla sin digitala kompetens och sitt datalogiska tänkande. Digitala verktyg och hjälpmedel ska användas i grundskolans alla årskurser, i de olika läroämnena, i det ämnesövergripande arbetet och i det övriga skolarbetet.

För att kunna använda digital teknik och digitalt innehåll behövs en reflekterande och kritisk men samtidigt nyfiken, öppen och framsynt inställning till utvecklingen på detta område. Det behövs också ett etiskt, säkert och ansvarsfullt förhållningssätt till användningen av dessa verktyg samt en förståelse för digital integritet.

Förutom digital kompetens behöver eleven få utveckla sin mediekunnighet. Med mediekunnighet avses förståelse för mediernas roll och funktion i samhället samt förmåga att kritiskt värdera medieinnehåll och förstå vilket budskap och vilken information som presenteras och varför. Mediekunnighet innebär också förmåga att använda tillgängliga medier i sin egen kommunikation, för ett demokratiskt deltagande samt för att skapa innehåll för egen användning.

I och med att användning av artificiell intelligens (AI) ökar i samhället behöver eleven utveckla förståelse för teknikens möjligheter, utmaningar och risker. Eleven ska stödas i kritiskt tänkande och problemlösningsskyldighet för att utveckla förståelse för hur AI påverkar och kan fungera som ett stöd.

E. Lärande och social kompetens

Lärande och social kompetens innebär förmåga att reflektera över sig själv, att effektivt hantera tid och information samt att samarbeta med andra på ett konstruktivt sätt. I denna kompetens ingår att lära sig att lära men även att ta hand om sitt fysiska och känslomässiga välbefinnande, känna empati och hantera konflikter.

Social kompetens kräver inte en extrovert och social personlighet utan innebär förmågan att kunna förstå sociala normer och oskrivna regler, vara lyhörd och kunna se saker ur andras perspektiv samt att vara delaktig. För att kunna samarbeta med andra och delta i samhällslivet krävs förståelse för de sociala koderna och medvetenhet om kommunikation i olika grupper och miljöer. Skolan ska erbjuda eleven gott om tillfällen att öva sig i att framföra sina åsikter på ett konstruktivt sätt och att handla

¹⁵ Bilaga till förslag till EU- kommissionens rekommendation om nyckelkompetenser för livslångt lärande, final (2018)

etiskt. Eleven utvecklar förmågan att sätta sig in i andras situation och granska frågor och situationer ur olika perspektiv och får övning i hur man agerar i olika sociala sammanhang.

Eleven ska uppleva betydelsen av kommunikation för den egna utvecklingen genom att få träna sina sociala färdigheter och lära sig att uttrycka sig på olika sätt och att uppträda i olika situationer. Eleven ska ges möjlighet att utvecklas som språkbrukare både på svenska och andra språk på ett mångsidigt sätt. Eleven ska uppmuntras att kommunicera och uttrycka sig även med hjälp av ringa språkkunskaper.

Alla elever ska få hjälp med att iaktta hur de lär sig och med att utveckla sina strategier för lärande. Eleven bör känna till vilka lärstrategier som hen föredrar, bli medveten om sina styrkor och svagheter och få stöd för att lära sig. Färdigheten att lära sig utvecklas när eleven får ställa upp mål, planera sitt arbete, utvärdera sina framsteg och använda tekniska och andra hjälpmedel i sina studier på ett för åldern lämpligt sätt.

F. Kulturell kompetens

Kompetens inom kulturell medvetenhet och kulturella uttrycksformer innebär att ha förståelse och respekt för hur idéer och tankar uttrycks kreativt och förmedlas i olika kulturer genom olika konstarter och kulturformer. Här ingår att försöka förstå, utveckla och uttrycka sina egna idéer och sin känsla av tillhörighet eller roll i samhället, på olika sätt och i olika sammanhang.

Skolan har som uppdrag att förmedla att det är viktigt att lära sig att använda bilder och andra visuella uttryck för att kommunicera. Drama, musik, bild och rörelse är uttryckssätt som har stor betydelse för lärande och utveckling. Skolarbetet ska ge eleven mångsidiga möjligheter att arbeta med händerna, använda alla sina sinnen och utveckla sin kreativitet. Eleven ska lära sig att uppskatta och kontrollera sin kropp och att använda den för att uttrycka känslor och åsikter, tankar och idéer. I skolarbetet ska eleven uppmuntras att använda sin fantasi och sin uppfinningsrikedom.

Under sin skolgång ska eleven få hjälp med att identifiera och uppskatta kulturella fenomen och att bygga en egen identitet med ett positivt förhållningssätt till omgivningen. Eleven ska få kunskap om sin livsmiljö och dess kulturarv samt lära sig att uppskatta sin egen sociala, kulturella och språkliga bakgrund. Eleven ska lära sig att se kulturell och språklig mångfald och olika åskådningar som en resurs. Samtidigt ska eleven lära sig hur kulturer, religioner och åskådningar påverkar samhället och vardagen och hur kulturen omformas av media och normer kring bland annat kön, klass och etnicitet.

Eleven ska uppmuntras att fundera över betydelsen av sin egen bakgrund och över sin roll i generationskedjan. Eleven ska få möjlighet att uppleva och tolka konst, kultur och kulturarv. Eleven ska också få lära sig att förmedla, forma och skapa kultur och traditioner och upptäcka deras betydelse för välbefinnandet.

G. Entreprenörskompetens

Entreprenörskompetens avser förmågan att reagera på möjligheter och idéer och att omvandla dem till värde för sig själv och andra. Denna kompetens grundas på kreativitet, kritiskt tänkande och problemlösning, initiativförmåga och uthållighet samt förmågan att samarbeta för att planera och hantera projekt av kulturellt, socialt eller kommersiellt värde. Åland har en historia av entreprenörskap där företagsamhet har varit något naturligt och eftersträvänt för att klara sig i det lilla samhället.

Entreprenörskap är något man gör medan entreprenöriellt förhållningssätt är ett sätt att tänka. Entreprenörskap i grundskolan handlar i första hand inte om kunskap i egenföretagande utan mer om att utveckla förmågor och kompetenser som stöder eleven att bli en företagsam person. Entreprenörskap ses som en dynamisk process som leder till förändring, där handlingar leder till något positivt. Ett entreprenöriellt förhållningssätt är mer ett synsätt, ett förhållningssätt till livet, arbetet och de egna visionerna.

Det är svårt att förutspå hur arbetslivet, yrkena och arbetets karaktär kommer att se ut i framtiden eftersom samhället förändras bland annat på grund av den teknologiska utvecklingen och genom att ekonomin globaliseras. Det blir svårare än tidigare att förutspå arbetskraven. Därför behöver eleven utveckla allmänna färdigheter som främjar intresset och en positiv attityd gentemot arbete, och genom det utveckla ett förhållningssätt som främjar entreprenörskap.

Entreprenörskompetens handlar om att låta skola och samhälle mötas. Genom ämnesövergripande projekt som inte stannar i klassrummet utan förflyttas ut i samhället och gör avtryck i elevens värld utanför skolan, utvecklar eleven insikten att egna handlingar kan påverka och göra skillnad på riktigt.

Under sin skolgång ska eleven bekanta sig med arbetslivet och få erfarenheter av att arbeta och av att samarbeta med aktörer utanför skolan. På detta sätt får eleven träning i sakligt uppförande och samarbetsförmåga som behövs i arbetslivet och får upptäcka vikten av goda språkkunskaper och kommunikationsfärdigheter. I skolan ska eleverna öva sig i att arbeta i grupper, med projekt och inom olika nätverk.

H. Medborgerlig kompetens

Medborgerlig kompetens är förmåga att delta, påverka och bidra till en hållbar framtid. Kompetensen innebär förmågan att uppträda som en ansvarsfull medborgare och delta fullt ut i samhällslivet. Den innebär en förståelse av sociala, ekonomiska och politiska strukturer i samhället och insikt i global utveckling samt en förståelse för teknikens möjligheter och hur de kan bidra till samhällsutvecklingen på ett demokratiskt och hållbart sätt. Förmågan innebär både vilja och förmåga att delta aktivt i samhället och i demokratiska processer.

Under sin skoltid ska eleven fundera över sambandet mellan det förflutna, nutiden och framtiden samt olika framtidsalternativ. Eleven ska lära sig förstå betydelsen av sina val, levnadssätt och handlingar, inte bara för det egna livet, utan även för den närmaste omgivningen, samhället och naturen. Eleven ska få färdigheter att utvärdera och förändra både sina egna, skolans och samhällets förfaringsätt och verksamhetsstrukturer så att de bidrar till att bygga en hållbar framtid.

Eleven behöver få kunskap om Ålands särställning som självstyre, enspråkigt och demilitariserat område. Som bosatt i landskapet Åland kan den enskilda individen göra stor skillnad genom att vara aktiv och delaktig. Styrkor för Åland har visat sig vara det stora egna inflytandet och korta beslutsvägar. Eleven ska uppmuntras att engagera sig i samhällsutvecklingen och få insikt i betydelsen av och möjligheterna att vara med och forma det åländska samhället.

Medborgerlig kompetens innefattar även förståelse för hållbarhetsprinciperna och de strategiska utvecklingsmålen som satts upp för Åland¹⁶.

¹⁶ Utvecklings- och hållbarhetsagenda för Åland, Bärkraft.ax (2015)

2 LÄROPLIKT

2.1 Läroplikt och rätt till skolgång

Barn som har sin hemort på Åland är läropliktiga. Läroplikten innebär en skyldighet för barnet att inhämta grundskolans lärokurs. Läroplikten kan uppfyllas i kommunens grundskola, i en ersättande skola eller genom hemundervisning. En vårdnadshavare för ett läropliktigt barn ansvarar för att barnet fullgör sin läroplikt. Skolan ska kontrollera elevernas närvaro när det gäller elever som väljer att fullgöra sin läroplikt i skolan och underrätta vårdnadshavaren om olovlig frånvaro.¹⁷ Om en elev har en oroväckande hög frånvaro är det skolans skyldighet att reda ut vilka orsaker som ligger bakom frånvaron och erbjuda hemmet stöd och hjälp för att eleven ska kunna återvända till skolan.

Läroplikten inleds höstterminen det år då barnet fyller sju år och läroplikten upphör när grundskolans lärokurser har fullgjorts eller det har förflutit tio år sedan läroplikten började. Om barnet har en funktionsnedsättning som medför att de mål som ställts för grundskolan uppenbarligen inte kan nås under tio år blir barnet läropliktig vid sex års ålder och läroplikten blir därmed 11-årig.

På ansökan av vårdnadshavaren kan kommunen bevilja ett barn, som enligt psykologisk och vid behov även medicinsk utredning har förutsättningar att klara av studierna, rätt att inleda sin skolgång ett år tidigare, eller om barnets bedöms ha behov för det kan eleven börja ett år senare än vad som nämns ovan.

Alla läropliktiga barn har rätt att uppfylla sin läroplikt i skolan. Kommunen är skyldig att även ordna grundskoleundervisning för barn som inte har sin hemkommun på Åland men som på grund av sina vårdnadshavares arbete, studier eller motsvarande skäl är bosatta i kommunen. Rätten till skolgång i kommunens grundskola fortgår tills läroplikten uppfyllts eller senast 31 juli det år eleven fyller 18 år.¹⁸ Elever som inte längre är läropliktiga men som saknar avgångsbetyg från grundskolan har rätt till grundskoleutbildning för andra än läropliktiga.¹⁹

2.2 Läroplikt som fullgörs hemma

De barn som har sin hemort på Åland kan uppfylla sin läroplikt genom hemundervisning. Då ett barn enligt vårdnadshavarens beslut fullgör läroplikten hemma övergår ansvaret för ordnandet av studierna och ansvaret för att barnet tillägnar sig sådana kunskaper och färdigheter som anges i läroplanen till vårdnadshavaren.²⁰

Vårdnadshavarna för barn som fullgör sin läroplikt i hemmet ska läsårsvis skriftligt anmäla till hemkommunen att läroplikten fullgörs genom hemundervisning. Till anmälan ska en uppdaterad plan bifogas där det framkommer hur vårdnadshavaren planerar att undervisningen ska ordnas så att hela läroplikten fullgörs i enlighet med målen i läroplanen. Därtill ska vårdnadshavaren i god tid inför varje tillsynstillfälle, som ska ordnas en gång per termin, lämna in en redogörelse för periodens arbete så att utvärderingen av elevens kunnande kan grunda sig på det stoff som behandlats i hemundervisningen.

Ett läropliktigt barn som studerar hemma, d.v.s. inte deltar i den undervisning som kommunen ordnar i grundskolan, är inte inskrivet i någon skola och registreras alltså inte som elev i någon av kommunens

¹⁷ LL om barnomsorg och grundskola del 3 § 1

¹⁸ LL om barnomsorg och grundskola (2020:32) 2§ del III

¹⁹ LL om barnomsorg och grundskola (2020:32) 39–49 § del III

²⁰ LL om barnomsorg och grundskola (2020:32) 27 § del III

skolor. Eleven har ändå rätt till samma elevhälsotjänster som en elev som fullgör sin läroplikt i skolan, alltså tjänster såsom psykolog- och kuratorstjänster och skolhälsovård²¹. Barn med annat modersmål än svenska kan delta i den förberedande undervisningen som grundskolan i hemkommunen ordnar²². Kommunen kan även erbjuda den hemundervisade eleven att ta del av samma läromedel som elevens motsvarande årskurs använder sig av.

Hemundervisade elever kan inte följa anpassade lärokurser eftersom beslut om mångprofessionellt stöd endast kan fattas för elever som är inskrivna i en skola. Detta innebär att, om vårdnadshavaren beslutar att barnet ska fullgöra sin läroplikt i hemmet, barnets studier och bedömningen av dem kan synas vara strängare bundna till läroplanens mål och kunskapskriterier eftersom utvärderingen av barnets kunskaper inte kan grunda sig på anpassade mål och kriterier utan ska följa den allmänna lärokursen.

En elev som kommunen eller skolan har beslutat att tillfälligt eller som ett kortvarigt arrangemang ska studera hemma på grund av exempelvis sjukdom eller motsvarande, ingår i kommunens elevregister. Kommunen är då skyldig att se till att eleven får undervisning, handledning och stöd. Eleven bedöms i dessa fall enligt samma principer som övriga elever.

2.2.1 Prövning och rapportering om de läropliktigas framsteg

En vårdnadshavare för ett läropliktigt barn som studerar hemma ska se till att barnet tillägnar sig sådana motsvarande kunskaper och färdigheter som anges i Ålands läroplan för grundskolan. Vårdnadshavaren ska informera sig om den arbetsplan som gäller i den skola i den kommun till vilken den läropliktiga hör.

Den ansvariga nämnden i den kommun där den läropliktiga är bosatt ska tillse att barnets framsteg prövas i slutet av varje termin ända tills läroplikten upphör, d.v.s. tills barnet har förvärvat sådana motsvarande kunskaper och färdigheter som anges i Ålands läroplan för grundskolan eller det har förflutit tio år sedan läroplikten började.

Den läropliktigas framsteg ska prövas i slutet av varje termin inom de ämnesområden som vårdnadshavaren har nämnt i redogörelsen för periodens arbete som skickas in inför tillsynstillfället. Prövningen sker genom ett möte mellan lärare och den läropliktiga. I vilken form som utvärderingen görs bestäms genom dialog mellan skolan och hemmet där man avväger hur elevens kunnande och lärande bäst kan utvärderas. Den läropliktigas kunskaper och färdigheter utvärderas exempelvis genom samtal, skriftliga och muntliga uppgifter, prestationer i konst- och färdighetsämnen och arbetsprover. Färdigheterna kan även påvisas i autentisk miljö, exempelvis i naturen, ett laboratorium eller på en idrottsplats. Om ingen av barnets vårdnadshavare har svenska som modersmål ska barnets kunskaper i ämnet svenska särskilt uppmärksammas vid tillsynen.

De lärare som förordnats att handha prövningen, ska beskriva den läropliktigas framsteg i en skriftlig redogörelse med bedömningen godkänd eller icke godkänd men redogörelsen är inte ett betyg. Redogörelsen ska sparas på skolan och användas som grund för utvärdering vid kommande prövningstillfällen. En kopia av redogörelsen ska ges till vårdnadshavaren efter varje prövningstillfälle.

²¹ LL om barnomsorg och grundskola (2020:32) 4 § del IV

²² LL om barnomsorg och grundskola (2020:32) 29 § del III

Om barnets framsteg vid provningstillfället är väsentligt lägre än vad som rimligen kan förväntas ska vårdnadshavarna informeras och få möjlighet att åtgärda bristerna under kommande termin. Om barnets utveckling och lärande under ett läsår uppvisar allvarliga brister och skolan gör bedömningen att barnets läroplikt inte fullgörs genom hemundervisningen kan kommunen fatta ett beslut om att avbryta hemundervisningen. Ett beslut om avbrytande av hemundervisning innebär att barnet ska uppfylla läroplikten i kommunens grundskola eller i en ersättande grundskola. Ett beslut om avbrytande av hemundervisning ska fattas skriftligen av grundskolechefen eller utbildningschefen. Ärendet bereds av skolföreståndaren eller skolans rektor. Innan beslutet fattas ska barnet och dennes vårdnadshavare samt eventuellt andra sakkunniga höras.²³

2.2.2 Intyg över fullgjord läroplikt

Då ett barn som fullgjort sin läroplikt i hemmet har förvärvat sådana motsvarande kunskaper och färdigheter som anges i läroplanen för grundskolan på Åland eller det har förflutit tio år sedan läroplikten började ska ansvarig nämnd i kommunen utfärda ett intyg. Av intyget ska framgå att läroplikten förverkligats genom hemundervisning och att läroplikten upphört. Intyget är inte ett betyg.

3 VERKSAMHETEN I GRUNDSKOLAN

För att uppnå landskapsomfattande enhetlighet och för att garantera att alla läropliktiga elever får förutsättningar till en likvärdig allmänbildande grund ger Ålands landskapsregering med stöd av landskapslagen om barnomsorg och grundskola och förordningen ut en läroplan för den åländska grundskolan. Läroplanen kompletterar och konkretiserar den övergripande målsättning för skolan som lagen anger.

Undervisningen i grundskolan bedrivs i form av allmänundervisning, specialundervisning och träningsundervisning. Undervisningen ordnas som närundervisning, distansundervisning och som verksamhet utanför skolan. Den huvudsakliga undervisningsformen i grundskolan är närundervisning²⁴.

Det är rektorns eller skolföreståndarens uppgift är att ansvara för verksamheten vid skolan. Rektorn eller skolföreståndaren leder det pedagogiska arbetet, är chef för lärarna och övrig personal på skolan, ansvarar för att verksamheten och det pedagogiska arbetet utvecklas, beslutar om sin enhets inre organisation och ansvarar för att fördela resurserna inom enheten efter elevernas olika förutsättningar och behov. Lärarnas uppgift är att ansvara för utvecklingen av sin egen undervisning och undervisningssituationen och för elevernas trygghet och säkerhet i all undervisning och övrig verksamhet²⁵.

Eleven har rätt att få undervisning och handledning enligt läroplanen och tillräckligt stöd för lärande och skolgång när behov uppstår. Undervisningsgrupperna ska sammansättas så att så att läroplanens målsättningar uppnås. Elever som väljer att fullgöra sin läroplikt i skolan har rätt till avgiftsfri undervisning samt avgiftsfria läroböcker och andra läromedel, arbetsredskap och arbetsmaterial. Eleven har dessutom rätt att avgiftsfritt få ta del av de elevhälsotjänster som behövs för att eleven ska kunna uppfylla sin läroplikt samt ta del av studiesociala förmåner och tjänster. Skolan får inte ta några

²³ LL om barnomsorg och grundskola (2020:32) 29 § del III

²⁴ LL om barnomsorg och grundskola (2020:32) 6 § del III

²⁵ LL om barnomsorg och grundskola (2020:32) 3b § del V

avgifter för verksamhet utanför skolan som sker i enlighet med läroplanen. Eleven ska dagligen få en fullvärdig måltid samt om arbetsdagens längd kräver det ett mellanmål. Måltiden och mellanmålet ska vara näringsriktiga och väl sammansatta samt avgiftsfria. Måltidssituationen ska vara övervakad.²⁶

Alla elever har rätt till en trygg lärmiljö som präglas av säkerhet, trygghet och studiero under hela dagen. Med lärmiljö avses lokaler, platser, grupper och aktiviteter där lärandet sker. Alla raster ska vara övervakade. Skolans undervisning är offentlig men skolföreståndaren eller skolans rektor kan av grundad anledning neka tillträde till undervisningen.²⁷

Enligt Finlands grundlag får ingen utan godtagbart skäl särbehandlas på grund av kön, ålder, ursprung, språk, religion, övertygelse, åsikt, hälsotillstånd, handikapp eller av någon annan orsak som gäller hans person. Barn ska bemötas som jämlika individer och de ska ha rätt till medinflytande enligt sin utvecklingsnivå i frågor som gäller dem själva.²⁸ Jämställdhetslagen förpliktar alla läroanstalter att se till att alla har lika möjligheter till utbildning, oberoende av kön. Undervisningen och lärostoffet ska stöda syftet med jämställdhetslagen.²⁹

3.1 Skolornas arbetsplaner

Alla grundskolor på Åland ska inför varje läsår göra upp en arbetsplan. I arbetsplanen ska innehållet för skolans undervisning och fostran preciseras och tydliggöras samt de metoder skolan använder för att uppfylla målsättningar och riktlinjer som slagits fast i lagen, förordningen och läroplanen beskrivas. Arbetsplanen sammanställs av rektorn eller föreståndaren i samråd med lärarna och den ska godkännas av den ansvariga nämnden i kommunen och tillställas landskapsregeringen för kännedom.³⁰ Elevrådet ska få ta del av arbetsplanen och övriga planer och dokument innan de godkänns och få möjlighet att påverka de delar som direkt berör deras vardag.

Landskapsregeringen ger ut anvisningar för hur arbetsplanen ska göras upp.

I arbetsplanen ska följande ingå:

- Beskrivning av skolans verksamhetsidé och värderingar
- Målsättningar för läsåret
- Trivselstadga (ordningsregler och kriterier för ansvar och samarbete)
- Förtydligande av skolspecifika undervisningsarrangemang under det kommande läsåret
- Beskrivning över hur helhetsskapande undervisning kommer att genomföras
- Beskrivning av distansundervisning
- Beskrivning av elevrådsarbete och elevers delaktighet
- Skolans timfördelning (enligt LR:s mall)
- Språkprogram
- Kursplaner för tillvalsämnen (enligt LR:s mall)
- Kontaktuppgifter och läraruppgifter

²⁶ LL om barnomsorg och grundskola (2020:32) 63 § del III

²⁷ LL om barnomsorg och grundskola (2020:32) 58 § del III

²⁸ Finlands grundlag (1999/731) 2 § 6

²⁹ Lag om jämställdhet mellan kvinnor och män (1995/609) § 5

³⁰ LL om barnomsorg och grundskola (2020:32) 12 § del III

Följande ska vara digitalt tillgängligt på kommunens eller skolans hemsida eller liknande och uppdateras årligen:

- Elevhälsoplan
- Antimobbningsplan där förebyggande arbete mot mobbning ingår samt en beskrivning över hur arbetsgången går till vid eventuell mobbning/kränkning och en årsuppdaterad ansvarsfördelning i arbetsgången.
- Likabehandlingsplan
- ANDTS-plan
- Plan för hur samarbetet och övergången från barnomsorg till skola organiseras.
- Plan för fostrande samtal och disciplinära åtgärder

3.2 Elevens lärande

Lärandet är en ständigt pågående process där eleven har en aktiv roll. Lärande innebär individuellt och gemensamt arbete, tankeverksamhet, planering och utforskning samt mångsidig utvärdering av dessa processer. Att använda sig av hela kroppen och alla sinnen har stor betydelse för tänkande och lärandet. Även positiva känslor och glädje främjar och utvecklar elevens lärande.

För att stöda utvecklingen genom hela livet och lägga en god grund för det livslånga lärandet behöver viljan att lära uppmuntras och eleven lära sig att lära. Genom att skapa utmanande undervisning och synliggöra lärandet för eleven skapas en lust och motivation att lära för livet. Eleven behöver få känna glädje i att utvecklas för att själv driva sitt lärande framåt. Genom att betona elevens egen insats i sitt lärande med realistisk och konstruktiv återkoppling ges eleven stöd i sin självuppfattning.³¹

Undervisningen i skolan ska utvecklas mot ämnesövergripande helheter. Genom att använda varierade undervisningsmetoder och arbetssätt i undervisningssituationen ska elevens kreativitet stimuleras. Mångsidiga arbetssätt, rörelse och funktionella metoder uppmuntras genom elevens hela skolgång.

I planeringen av lärprocessen beaktas elevens intressen, värderingar, arbetssätt och känslor samt erfarenheter och uppfattningar om sig själv. Elevens självbild och tron på den egna förmågan inverkar på hur höga mål eleven ställer upp för sig själv. Realistisk respons och uppmuntran stärker elevens tro på sina egna möjligheter och stöder på så vis lärprocessen. Formativ bedömning, en fortlöpande, framåtsyftande bedömning av elevens prestationer i relation till målen för lärandet genom hela skolgången, är en viktig del i undervisningen för att skolan ska lyckas med sitt mål att skapa välmående och lärande elever som förstår betydelsen av utbildning och vill lära sig.

Lärandet sker genom kommunikation med andra elever, lärare och andra vuxna. Lärprocessen sker i olika grupper och sammanhang och i olika lärmiljöer. Eleven ska också lära sig att beakta följderna av sitt arbete och hur det påverkar andra människor och omgivningen. Gemensamt lärande främjar elevens problemlösningsförmåga och förmåga att tänka kreativt och kritiskt samt förmågan att förstå olika perspektiv.

Lärandet ska vara en aktiv och målinriktad process där eleven, utgående från sina tidigare kunskapsstrukturer, behandlar och tolkar den information och det material hen får ta del av.

³¹ Carol S Dweck, *Mindset*, Natur&Kultur (2017)

3.3 Lärarens lärande

Det livslånga lärandet omfattar även lärarens eget lärande. Enligt LL om barnomsorg och grundskola ska all utbildning vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.³² En utbildning på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet har visat sig vara kärnan i en framgångsrik skolutveckling.³³ För att den utvecklingen ska kunna äga rum behövs en förståelse för och kunskap om vikten av både teori och praktik. Det behövs kompetens i att förstå, tillämpa och hitta ett samspel mellan dessa båda kunskapskällor. De kompletterar varandra och är en viktig grund för utbildning och undervisning.

Beprövad erfarenhet har en speciell roll i skolan eftersom den skapas i verksamheten av yrkesgrupperna. Det handlar om att spegla sin egen praktik i resultat från utbildningsvetenskaplig forskning och att få syn på, dokumentera och lära av sina egna kunskaper och erfarenheter på ett systematiskt sätt.

Kollegialt lärande

Kollegialt lärande är en sammanfattande term för kompetensutveckling där kollegor genom strukturerat samarbete tillägnar sig kunskaper i den dagliga verksamheten. Kollegialt lärande innebär en mängd olika sätt att jobba kring skolutveckling på klassrumsnivå, bland annat klassrumsobservationer, skuggning och coachning. Kollegialt lärande är en beprövad metod som har visat sig vara en form av kompetensutveckling som har stora effekter. För att det kollegiala lärande ska fungera och ge effekt krävs att skolledarna stöder lärarnas arbete genom att skapa praktiska förutsättningar för samarbetet.³⁴ Skolorna på Åland uppmanas att använda sig av någon form av kollegialt lärande.

Kompanjonläraryskap

Kompanjonläraryskap är en strukturerad arbetsmetod för att stöda det kollegiala lärandet. Kompanjonläraryskap innebär att två eller flera lärare samarbetar kring undervisningen i samma klass eller ämne. Kompanjonläraryskap kräver inledningsvis mer arbetstid eftersom planeringen behöver ske gemensamt för att lärarna ska hitta gemensamma arbetssätt och metoder som alla känner sig bekväma med, men i längden har kompanjonläraryskap visat sig minska den enskilda lärarens arbetsbörda samt öka trivselen och motivationen hos lärare.

Samplanering

I lärarens arbetstid ingår samplanering. Målet för samplaneringen är att utveckla hela skolenheten så att lärarens helhetsansvar för skolarbetet accentueras. Samplaneringen är skolutveckling som sker utanför lärarnas undervisningstimmar och ger en möjlighet för lärarna att delta i utvecklingen och profileringen av skolan. Ansvar för planering och ledning av samplaneringen ligger på skolföreståndaren eller rektorn.

3.4 Samarbete

Skolan ska bedriva ett mångsidigt samarbete för att kunna garantera en enhetlig kvalitet i grundskolan på Åland och för att ha en öppenhet i verksamheten. Genom att skolor samarbetar med varandra,

³² LL om barnomsorg och grundskola (2020:32) 5 § del III

³³ OECD.org Improving schools in Sweden - An OECD Perspective (2015)

³⁴ Hattie, J, *Synligt lärande – en syntes*, Natur och Kultur Akademisk. (2014).

även över skoldistrikt, samarbetar med hemmen och har internt fungerande samarbete samt att eleven får vara delaktig och lära sig vikten av demokratiska processer, kan skolan uppfylla sitt uppdrag att stöda elevens lärande och utveckling till en god medborgare.

3.4.1 Elevmedverkan

Skolarbetet ska grunda sig på elevens delaktighet.³⁵ De demokratiska principerna att kunna påverka, ta ansvar och vara delaktig ska gälla alla elever. Eleven ska i takt med sin ålder och mognad och med stöd och uppmuntran från skolan och hemmet ta ett allt större ansvar för sin skolgång och ges medinflytande i frågor som gäller undervisningen och lärmiljön. Eleven ska få vara med och påverka samt kontinuerligt utvärdera skolverksamheten.

För årskurserna 7- 9 ska det finnas ett elevråd. Ett elevråd kan finnas även för årskurserna 1- 6 och i mindre skolor kan elevrådet även vara gemensamt för åk 1- 9. Elevrådet ska bestå av elevrepresentanter från varje klass eller årskurs och elevrådet ska inom sig utse en ordförande och en sekreterare. Arbetet i elevrådet ska vara en övning i demokratiskt beslutsfattande och ansvarstagande och ska handledas av en utsedd lärare eller annan pedagogisk personal. Elevrådet ska ges möjlighet till ökat elevinitiativ vad gäller skolans undervisning och övriga verksamhet. Elevrådet ska få ge synpunkter på de delar av skolans arbetsplan, trivselstadgan och andra beslut som direkt påverkar elevernas skolgång. Elevrådet ska ges möjlighet att framföra sina synpunkter innan besluten fattas av den ansvariga nämnden i kommunen. Elevrådshandledaren ska handleda och stöda elevrådet så att de har verkliga möjligheter att förstå och utföra sitt uppdrag. Elevrådsrepresentanter ska få den ledighet som behövs från skolan för att utföra uppdraget samt vid behov compensation för den undervisning som eleven går miste om i form av stödundervisning och individuell handledning.

Elevrådet finns till för alla elever på skolan. Elevrådet är en plats för elevens röst och alla elever på skolan ska känna sig välkomna att komma med ärenden och frågor till elevrådet. Genom ett bra elevrådsarbete finns möjlighet att påverka och göra skillnad på den egna skolan. Det primära syftet med elevrådet är att eleverna ska kunna vara genuint delaktiga och känna att deras röst blir hörd.

3.4.2 Samarbete inom och mellan skolor

Ett gott samarbete inom kollegiet och personalen bidrar till att målen för undervisning och fostran nås. Genom att de vuxna samarbetar fungerar de som goda förebilder för eleverna och understöder en god stämning i verksamheten. Arbetet i skolan ska ordnas på ett ändamålsenligt sätt så att samarbete mellan lärare möjliggörs. Verksamheten ska vara öppen och tillåtande och lärare ska dela med sig av sitt kunnande men även kunna be om hjälp och stöd då det behövs.

Grundskolorna i landskapet ska också samarbeta med varandra. Målet är att främja att främja en jämlik undervisning mellan skolorna samt att stärka personalens kompetens. För att skapa en samhörighet mellan skolorna på Åland behöver elever ges möjlighet att samarbeta över skolgränserna och elevråd möjlighet att kontinuerligt träffas.

Samarbete är speciellt viktigt vid övergångarna inom grundskolan och när eleven flyttar mellan stadier och från en skola till en annan.

³⁵ LL om barnomsorg och grundskola (2020:32) 56 § del III

3.4.3 Samarbete mellan hem och skola

Enligt LL om barnomsorg och grundskola ska undervisningen genomföras i samarbete med hemmen. Genom samarbetet stöds undervisningen och fostran så att varje elev får undervisning, handledning och stöd enligt sin utvecklingsnivå och sina behov. Samarbetet främjar elevens sunda växande och utveckling. Samarbete mellan hem och skola stöder elevens, klassens och hela skolans välbefinnande och trygghet. Vårdnadshavarna har huvudansvaret för barnets uppfostran och vård. Vårdnadshavarna ska också se till att läroplikten fullgörs.

Skolan ska vara ett stöd för hemmen vad gäller barnets allmänna utveckling. Skolan ansvarar för att skapa förutsättningar för att samarbetet mellan hemmet och skolan ska kunna fungera. För att ett lyckat samarbete ska vara möjligt förutsätts att personalen är aktiv och har kontakt med hemmen. Familjers mångfald behöver beaktas i kontakten så att olika behov av stöd i kommunikationen möts. För att kunna uppfylla sin fostrande uppgift måste vårdnadshavarna få information om hur deras barns lärande och utveckling framskrider och om eventuell frånvaro. Vårdnadshavarna ska informeras om centrala frågor som gäller skolgången, till exempel läroplanen, skolans arbetsplan, bedömning och betyg samt val i samband med studier och olika evenemang under läsåret.

Det är viktigt att vårdnadshavarna regelbundet får information om elevens lärande och skolgång, återkoppling kring framsteg och positiva händelser men även gällande utmaningar och problem. Genom att kontinuerligt bli informerade om barnets skolgång kan vårdnadshavarna bättre stöda sina barn i deras lärande och utveckling. Särskilt viktigt är samarbetet mellan hem och skola vid övergångarna mellan skolstadierna och vid planering och genomförande av stöd för lärande och skolgång.

Utvecklingssamtal

Vid behov, och minst en gång varje läsår, ska elevens huvudansvariga lärare, klasslärare eller klassföreståndare, eleven och elevens vårdnadshavare ha ett utvecklingssamtal om elevens skolgång. Samtalet ska ha en formativ prägel och grunda sig på elevens utveckling i relation till mål och kunskapskriterier i läroplanen. Elevens huvudansvariga lärare och vårdnadshavare ska i samråd med eleven bestämma vilka insatser som behövs för att eleven ska nå målen och i övrigt utvecklas så långt som möjligt. Överenskommelser mellan läraren, eleven och vårdnadshavaren om hur elevens kunskapsutveckling och sociala utveckling bäst kan stödas ska dokumenteras för att kunna fungera som stöd i följande utvecklingssamtal.

3.4.4 Samarbete med aktörer i samhället

För att möjliggöra en helhetsskapande verksamhet i grundskolan och för att skapa en verklighetsförankrad undervisning ska skolan samarbeta med aktörer i samhället. Skolan ska nyttja resurser i närsamhället genom att göra exkursioner utanför skolan och bjuda in externa sakkunniga. Samarbete med ungdoms-, biblioteks-, idrotts- och kulturväsendet, polisen samt församlingar, organisationer och andra aktörer i närmiljön såsom naturskolor och muséer bidrar till mångsidiga lärmiljöer och stöder skolans fostrande uppdrag.

3.4.5 Samarbete före och efter grundskolan

För att trygga det livslånga lärandet och en enhetlig lärtig ska grundskolan samarbeta med barnomsorgen samt med skolor på gymnasialstadiet. Grundskolan och förundervisningen ska samverka på ett förtroendefullt sätt med varandra för att stöda elevens utveckling och lärande. Rutiner

för hur samarbetet inför övergången från barnomsorg till grundskola ska ordnas ska tas fram och beskrivas i skolans arbetsplan. Inför övergångar ska de berörda skolformerna utbyta kunskaper, erfarenheter och information om innehållet i verksamheterna för att skapa sammanhang och kontinuitet i elevens utveckling och lärande. Samarbetet mellan fritidshemsverksamheten och skolan bör vara kontinuerligt. Fritidsverksamheten beskrivs närmare i läroplanen för barnomsorgen och förundervisningen på Åland.

3.5 Lärmiljöer och pedagogisk grundsyn

Med lärmiljöer avses de lokaler, platser, grupper och aktiviteter där studierna och lärandet sker. Lärmiljöer innefattar också redskap, tjänster och material som används i undervisningen. Lärmiljöerna ska stöda elevernas individuella och gemensamma utveckling, lärande och kommunikation. För att utvecklingen ska vara möjlig behövs en fungerande digital infrastruktur på skolan. Alla medlemmar i skolgemenskapen påverkar lärmiljöerna genom sitt agerande. Velfungerande lärmiljöer främjar kommunikation, delaktighet och kollaborativt kunskapsbyggande. De ger också möjlighet till aktivt samarbete med utomstående aktörer eller sakkunniga.

Den åländska läroplanen har utarbetats utifrån en pedagogisk grundsyn där eleven har en aktiv roll. Skolan ska skapa sådana lärmiljöer där eleven kan ställa upp egna mål och vara delaktig i sitt eget lärande. Läraren ska stöda eleven genom att använda sig av varierande metoder och arbetssätt samt genom att ge effektiv och kontinuerlig handledning. Varje lärare har som uppgift att i sin undervisning ge denna handledning, det vill säga stöda elevens personliga växande och utveckling - från skolstarten i årskurs ett och tills läroplikten har upphört.

Undervisningen och lärmiljöerna i grundskolan ska utgå från varje elevs individuella villkor och det innebär att det behövs särskilda arrangemang och hjälpmedel för vissa elever för att de ska kunna delta på lika villkor som andra.

3.5.1 Undervisningsformer och arbetssätt

Varje lärare ska själv utforma och utveckla sin undervisning och sina arbetssätt. Vid planeringen av arbetssätt och lärmiljö ska hänsyn tas till elevens kognitiva, emotionella, sociala och fysiska mognad och förutsättningar. Läraren ska sträva efter att välja sådana undervisningsformer och arbetssätt att alla elever får uppleva att de utvecklas i sitt skolarbete och att de lär sig på ett insiktsfullt och självständigt sätt.

Mångsidiga arbetssätt

Drama och andra konstnärliga uttrycksformer hjälper eleven att lära känna sig själv och att utveckla kreativitet och självkänsla. De ger eleven förutsättningar att uttrycka sig mångsidigt och att kommunicera konstruktivt med olika människor och grupper. I valet av arbetssätt ska kollaborativt lärande där kunskap och förståelse byggs upp genom interaktion med andra stödas. Eleverna ska få agera i olika roller, dela uppgifter med varandra och ta ansvar för både individuella och gemensamma mål. Genom att använda arbetssätt som är typiska för olika läroämnen hjälper man eleven att både strukturera sina kunskaper och tillägna sig färdigheter. Viktiga färdigheter med tanke på lärandet är *förmåga att söka, behandla, analysera, presentera, tillämpa, kombinera och bedöma information*. Undersökande och problembaserat arbete, användning av fantasi och konstnärlig verksamhet utvecklar abstrakta och metodiska kunskaper, kritiskt och kreativt tänkande och förmåga att tillämpa sina kunskaper.

Ämnesövergripande samarbete

Arbetsmetoder som förenar olika läroämnen, det vill säga helhetsskapande undervisning, och som bedrivs i nära anknytning till det lokala samhället och naturen uppmuntras. Ämnesövergripande temastudier ska vara en del av skolans undervisning såväl i de lägre årskurserna som i de högre. Genom mångsidiga arbetssätt och bedömningsmetoder får eleven möjlighet att visa sina kunskaper på olika sätt.

Språkutvecklande arbetssätt

I all undervisning bör lärare sträva efter att använda sig av språkutvecklande arbetssätt. Språkutvecklande arbetssätt innebär bland annat att läraren betonar läsning, skrivning, muntlig framställning och visualisering. Alla lärare ska känna till och analysera språket i sitt ämne för att kunna handleda elevens utveckling av det ämnesspecifika ordförrådet. Det som tidigare ansågs som en fråga för språklärare, framför allt lärare i svenska, är idag en fråga som berör alla som arbetar i skolan. Att arbeta språkutvecklande är ett sätt att inkludera alla elever oberoende av bakgrund eller förhandskunskaper, och alla elever gynnas av arbetssättet.

Funktionella metoder

Funktionella arbetssätt som ökar elevens fysiska aktivitet uppmuntras genom hela grundskolan. Funktionella metoder innebär att eleven ses som en aktiv deltagare i lärprocessen. Funktionalitet kan innebära såväl kognitiv, social som fysisk aktivitet. Funktionalitet aktiverar hjärnan och möjliggör användningen av olika lärostilar. Med hjälp av funktionella arbetssätt främjas en konstruktiv växelverkan mellan elev och lärare, ökar upplevelserna av delaktighet samt byggs en god gruppanda och gemenskapskänsla. Pedagogiska arbetssätt såsom upplevelsepedagogik, autentiska lärmiljöer kombinerat med möjlighet till fysisk aktivitet och interaktion skapar positiva upplevelser av lärande och motiverar eleven.

Digitala verktyg och hjälpmedel

En mångsidig och ändamålsenlig användning av digitala verktyg ökar elevens möjligheter att utveckla sitt arbete och sin förmåga att skapa nätverk och förstå sin omvärld. Det ökar elevens förmåga att söka, behandla och producera information på ett kreativt, självständigt, interaktivt och kritiskt sätt. Vid valet av arbetssätt kan lärare även använda sig av de möjligheter som digitala spel, spelifiering (eng. gamification) och programmering erbjuder. Spelifiering handlar inte enbart om att spela färdiga digitala spel, utan om hur pedagogik och psykologi kan samspela för att öka engagemang, effektivitet och arbetsglädje i skolan genom att få in bekanta moment från elevens vardag. Programmering och datalogiskt tänkande handlar dels om att behärska ett kodspråk, dels i förlängningen om att bidra till en bredare förståelse för den omvärld eleven lever i.

Källkritiskt förhållningssätt och källtillit

Samhällsutvecklingen har lett till att eleven möter stora mängder information och ett stort antal källor varje dag. En medborgerlig kompetens som krävs är att kunna välja vad som går att lita på. För att kunna bedöma ett påstående behövs sakkunskap eller förmåga att värdera källan. Källkritik och källtillit är två färdigheter som kompletterar varandra men som verkar på olika skalor. Källkritiken handlar om ett enskilt påstående eller en enskild artikel, medan källtillit handlar om att identifiera tillförlitliga och trovärdiga källor på system- och organisationsnivå och våga lita på dem.

Det räcker inte att eleven enbart utvecklar förståelse för källkritiskt tänkande eftersom det är en omöjlighet att orka, hinna och inneha tillräckligt med grundkunskap för att vara källkritisk mot allt.

Genom att utveckla källtillit lär sig eleven att granska källans processer, kontrollmekanismer och grunden för källans påståenden samt att värdera källors trovärdighet.

Källkritik och källtillit tas upp genom ämnesövergripande samarbete och i samband med informationssökning och informationstolkning i olika läroämnena. Det ligger i varje lärares uppdrag att lyfta fram vikten av ett källkritiskt förhållningssätt och källtillit som en del av en mångsidig kompetens.

Hemuppgifter

Hemuppgifter ska användas för att ge eleven möjlighet att repetera och befästa sina kunskaper och färdigheter men även som förberedande uppgifter som ger eleven en förhandskunskap inför den kommande undervisningen. Hemuppgifter kan vara både teoretiska och praktiska.

3.5.2 Helhetsskapande undervisning

Målet med helhetsskapande undervisning är att göra det möjligt att förstå förhållandet mellan olika fenomen och på vilket sätt de är beroende av varandra. Helhetsskapande undervisning innebär samarbete mellan lärare och ämnesövergripande samarbete. Helhetsskapande undervisning ger eleven bättre möjligheter att kombinera kunskaper och färdigheter från olika läroämnena och att i växelverkan med andra strukturera dem till meningsfulla helheter.

Arbetsperioder då eleven undersöker helheter och kombinerar och undersöker olika vetenskapsgrenar stärker elevens förmåga att uppfatta vilken betydelse det lärda i skolan har för det egna livet och i ett vidare perspektiv för samhället och mänskligheten. Samtidigt får eleven redskap för att vidga och strukturera sin världsbild. Genom helhetsskapande arbetssätt stöds även elevens möjlighet att utveckla de olika nyckelkompetenserna.

Omfattningen och sättet på vilket man förverkligar helhetsskapande undervisning kan variera beroende på elevernas behov och målen för undervisningen. Undervisningen *kan* till exempel genomföras genom att

- studera samma tema parallellt i två eller flera läroämnena samtidigt
- dela in innehåll som hör till samma tema i perioder som följer på varandra
- ordna aktiverande evenemang såsom temadagar, olika tillställningar, kampanjer, och studiebesök
- planera mångvetenskapliga lärområden som omfattar en längre period och flera läroämnena och som kan innehålla ovannämnda helhetsskapande metoder
- skapa helheter där många läroämnena samverkar.

För att kunna garantera att alla elever har möjlighet att få ta del av helhetsskapande undervisning ska alla skolor sträva efter att ha *minst ett helhetsskapande lärområde per läsår*. I skolans arbetsplan ska de ämnesövergripande lärområdenas mål och innehåll och hur de förverkligas preciseras. Den tidsmässiga omfattningen av ett lärområde ska planeras så att eleven får tid att fördjupa sig i innehållet och arbeta målinriktat, mångsidigt och uthålligt. Skolorna kan även besluta om andra sätt att göra undervisningen mera helhetsskapande och beskriva dessa i arbetsplanen.

De helhetsskapande lärområdena ska i synnerhet främja utvecklandet av elevens nyckelkompetenser. Områdena ska planeras och genomföras utgående från de lokala resurserna och möjligheterna. Lärområdena erbjuder ett bra tillfälle för samarbete mellan skolan och det övriga samhället. Både

lärarens och elevens motivation ökar när de ämnen som behandlas har lokal anknytning, är aktuella och har samhällsrelig betydelse. Syftet med helhetsskapande undervisning är att konkret behandla sådant som ingår i och som vidgar elevens erfarenhetsvärld med målsättningen att

- stärka elevens delaktighet och ge möjligheter att vara med och planera innehåll och arbetssätt i studierna
- lyfta fram frågor som eleven upplever som viktiga och skapa tillfällen att behandla och påverka dem
- öka elevens möjligheter att studera i olika grupper och med elever i olika åldrar och att arbeta med många olika vuxna
- ge eleven möjligheter att kombinera lärande utanför skolan med skolarbetet
- ge utrymme för intellektuell nyfikenhet, upplevelser och kreativitet samt skapa många olika slag av kommunikations- och språksituationer
- göra det möjligt att tillämpa kunskaper och färdigheter i praktiken och ge övning i att handla i enlighet med en hållbar livsstil
- sporra eleven att handla på ett sätt som gynnar skolgemenskapen.

3.5.3 Undervisning i sammansatt klass

Med sammansatt klass avses en undervisningsgrupp som består av elever från olika årskurser eller, vid årskursintegrerade studier, elever i olika åldrar. En sammansatt klass kan bildas antingen på grund av lågt elevantal eller av pedagogiska skäl.

Undervisningen i en sammansatt klass kan i sin helhet genomföras enligt elevernas årskurser eller delvis enligt principen om växelkurser. Vid studier enligt växelkurser är det viktigt att värna om kontinuitet och konsekvens i fråga om studiernas innehåll. Särskilt viktigt är det att måna om att elevens studiefärdigheter utvecklas. Ifall de olika årskurserna i en sammansatt klass i vissa läroämnena har olika antal veckotimmar kan årsveckotimmarna i läroämnena också uppdelas i delar för att på det sättet jämna ut undervisningstimmarna. Vid utjämning av undervisningstimmarna i läroämnena ska elevens rätt till det totala antal timmar som fastställs i läroplanen alltid tryggas.

Om en elev övergår från att ha följt principen om växelkurser till en undervisningsgrupp som framskrider årskursvis ska eleven vid behov få individuell undervisning för att avlägga en eventuell lärokurs eller en del av en lärokurs som saknas.

3.5.4 Distansundervisning

Med distansundervisning avses en undervisning som man kan ta del av med hjälp av digitala verktyg och där läraren kan finnas med i realtid på en annan plats än den som eleven befinner sig på. Läraren och eleven är inte i samma rum. Distansundervisning ska ges av en lärare anställd av en åländsk skola till en elev i en åländsk skola. Den skola som mottar distansundervisning ska värna om undervisningsgruppens trygghet, säkerhet och välbefinnande samt trygga elevens möjligheter till kommunikation som främjar lärande. Utgående från elevens och gruppens behov ska handledning och övervakning ske enligt samma principer som i andra undervisningssituationer. Den undervisande läraren ansvarar för bedömningen³⁶.

³⁶ LL om barnomsorg och grundskola (2020:32) 9 § del III

Undervisningen i grundskolan kan ordnas som distansundervisning om skolan saknar en behörig lärare i det aktuella ämnet och en sådan inte har kunnat anställas, om distansundervisning objektivt motiveras av ett pedagogiskt mervärde (till exempel ersättande skolor) och för elever som behöver fler utmaningar eller har rätt till undervisning i särskilda situationer. Dessutom är det möjligt att ordna undervisningen som distansundervisning för en eller flera elevgrupper eller enskilda elever i exceptionella situationer då landskapsregeringen eller någon annan myndighet helt eller delvis stängt en grundskola med stöd av lagen om smittsamma sjukdomar.³⁷

Distansundervisning används för att möta elevernas individuella behov, erbjuda undervisning som stöder utvecklandet av särbegåvning, fördjupa det stöd för lärande och skolgång som skolan erbjuder eller sköta undervisningen i undantagssituationer, till exempel då en elev är sjuk under en längre period. Det är möjligt för en åländsk skola att anställa en lärare som ger distansundervisning utan att befinna sig på Åland vilket till exempel kan vara aktuellt för hemspråksundervisning. Distansundervisning främjar jämlika möjligheter för eleverna till en mångsidig och god grundskoleutbildning oberoende av skolans storlek eller läge. Vid distansundervisning ska elevens ålder och förutsättningar beaktas. Lärmiljön ska vara trygg och eleven ska övervakas och handledas enligt samma principer som i andra undervisningssituationer.³⁸

Vid distansundervisning är det viktigt att se till att eleven har daglig interaktion med den undervisande läraren, att undervisningsmetoderna är anpassade till situationen och eleven. Det är även viktigt att eleverna har möjlighet till social samvaro samt att en känsla av tillhörighet skapas.

3.5.5 Grupperingar

Gruppstorlek

I organiseringen av undervisningen i grundskolan behöver olika grupper och klasser sammansättas. I all planering av grupp sammansättning ska gruppstorleken beaktas med tanke på ämnets karaktär. I konst- och färdighetsämnena behöver mindre grupper skapas med tanke på säkerhet och behov av individuell handledning, i andra ämnen behöver elevantalet begränsas i enlighet med vilka utrymmen och resurser skolan har för att lärmiljön ska vara så gynnsam som möjligt.

Nivågruppering

I all undervisning ska läraren sträva efter att skapa grupperingar som gynnar varje elevs lärande bäst. I vissa ämnen och områden skapas de bästa förutsättningarna för lärande genom nivågrupperingar där elevens tidigare erfarenheter och kunskaper ligger som grund för vilken grupp eleven arbetar i. För att nivågrupperingen inte ska vara stigmatiserande eller sänka motivationen behöver grupperna vara välavvägda och göras med ett tydligt syfte. Nivågrupperna får inte vara fasta grupper utan behöver vara flexibla och formas utifrån vilka moment som tas upp.

4 ELEVVÄLSA

I landskapslagen om barnomsorg och grundskola har man valt att ändra begreppet elevvård till elevhälsa. Orsaken till ändringen är att man ser elevhälsa som främst något förebyggande – en

³⁷ LL om barnomsorg och grundskola (2020:32) 9a § del III

³⁸ LL om barnomsorg och grundskola (2020:32) 9 § del III

verksamhetskultur som genom sektorsövergripande samarbete ska värna om elevens allmänna välbefinnande³⁹.

I takt med att barnens och de ungas uppväxtmiljö och skolans verksamhetsmiljö förändras, har elevhälsan blivit en allt viktigare del av skolans kärnverksamhet. Elevhälsan hänger nära samman med skolans fostrings- och undervisningsuppdrag. Elevhälsoarbetet ska alltid utgå från barnets bästa.⁴⁰ Eleven har rätt att avgiftsfritt få anlita alla elevhälsans tjänster som behövs för att eleven ska kunna fullgöra sin läroplikt.

Elevhälsan ska arbeta förebyggande för att skydda eleven mot våld, mobbning och trakasserier samt stöda och hjälpa den elev som befinner sig i en utsatt situation. Omsorg om skolbyggnad, undervisningslokaler och undervisningsmaterial bidrar till en sund och trygg miljö. Skolan ska ha enhetliga förfaringssätt för undervisning som genomförs i olika lärmiljöer och för rasterna.

Eleven och vårdnadshavaren, inklusive hemundervisade elever och deras vårdnadshavare, ska årligen informeras om elevhälsotjänster som finns att tillgå och anvisas om hur man kan anlita dem. Eleven och vårdnadshavaren ska få vara delaktiga i elevhälsans arbete. Kunskap om hur elevhälsan jobbar sänker tröskel för att ta kontakt då det uppstår behov för det. En elev ska ha möjlighet till ett personligt samtal med någon från elevhälsan senast den sjunde arbetsdagen efter att eleven eller vårdnadshavaren bett om det.

Målen, uppdragen och principerna för genomförandet av elevhälsan ska utgöra en sammanhängande kontinuitet som sträcker sig från barnomsorgen genom hela grundskolan. Kommunikationen mellan de olika stadierna är nödvändig när man reflekterar över elevhälsan som helhet. Det behöver finnas rutiner för hur arbetsgången för överföringssamtal sker och vem som deltar och är ansvarig.

4.1 Sektorsövergripande samarbete

Sektorsövergripande samarbete är centralt inom elevhälsan. Elevhälsoarbetet ska grunda sig på konfidentialitet och ett respektfullt förhållningssätt till eleven och vårdnadshavaren samt delaktighet och samarbete.

Elevhälsan ska ordnas genom sektorsövergripande samarbete där skolan och social- och hälsovården bildar en fungerande och sammanhängande helhet. Elevhälsan ska genomföras i samarbete med eleven och elevens vårdnadshavare med hänsyn till elevens ålder och förutsättningar. Om det finns orsak till oro gällande skolgemenskapen eller i anknytning till elevens välbefinnande försöker man hitta en lösning i samarbete med eleven, vårdnadshavarna och övriga sektorer.

Elevhälsan är något som berör alla som arbetar i skolgemenskapen och alla som ansvarar för elevhälsotjänsterna. Skolans personal bär det primära ansvaret för den förebyggande elevhälsan det vill säga välbefinnandet i skolgemenskapen. Till elevhälsotjänsterna hör psykologtjänster och kuratorstjänster samt skolhälsovårdstjänster. Dessa experters uppgifter berör både individen, gemenskapen och samarbetet. Att personalen inom olika yrkesgrupper konsulterar varandra är en viktig arbetsmetod inom elevhälsan.

³⁹ LL om barnomsorg och grundskola (2020:32) 1–4 § del III

⁴⁰ LL (2008:97) om tillämpning i landskapet Åland av barnskyddslagen.

4.2 Tillgänglig elevhälsa för alla

Elevhälsa innefattar den förebyggande verksamhetskultur som finns på skolan och de åtgärder som främjar elevens lärande, välbefinnande, hälsa, sociala ansvarstagande, samarbete och delaktighet samt en trygg och tillgänglig lärmiljö. En trygg och tillgänglig lärmiljö innebär såväl fysisk och psykisk som social trygghet.

Elevhälsans insatser för den enskilda eleven ska grunda sig på elevens samtycke. Elevens delaktighet, egna önskemål och åsikter om åtgärder och lösningar inom elevhälsan ska beaktas enligt elevens ålder, utvecklingsnivå och övriga personliga förutsättningar. Eleven får, med hänsyn till sin ålder, mognad och övriga personliga egenskaper, av vägande skäl förbjuda att vårdnadshavaren deltar i behandlingen av ett elevhälsoärende som gäller eleven. Eleven har även rätt att förbjuda att sekretessbelagda elevhälsouppgifter lämnas ut till vårdnadshavaren, om detta inte klart strider mot den minderåriges intresse⁴¹.

Vårdnadshavaren har inte rätt att förbjuda en minderårig att använda elevhälsotjänster.

4.3 Elevhälsogrupp

I alla grundskolor ska det finnas en elevhälsogrupp som ansvarar för planering, utveckling och genomförande av elevhälsan. I elevhälsogruppen kan förutom skolledare och lärare även ingå bland andra skolpsykolog, skolkurator, hälsovårdare eller socialsekreterare. Vid behov kan elevhälsogruppen kalla annan personal, vårdnadshavare och sakkunniga till gruppens sammanträden. Alla medlemmar i gruppen behöver inte närvara vid behandlingen av alla ärenden utan kan kallas då det är ändamålsenligt.

Elevhälsogruppen ska systematiskt främja och följa upp välbefinnandet i skolgemenskapen och ansvara för att skolmiljön är sund och trygg och att elevgrupperna fungerar. Elevhälsogruppen ansvarar för att varje elev får tillgång till de elevhälsotjänster som finns och för ärenden som gäller utredning av behovet av specialpedagogiskt och mångprofessionellt stöd. En medlem i elevhälsogruppen får inte använda de sekretessbelagda uppgifter som hen får tillgång till som medlem i gruppen för något annat ändamål än elevhälsa.

4.4 Elevhälsoplan

Varje skola bör ha en plan för hur elevhälsan genomförs, utvecklas och utvärderas. Elevhälsoplanen ska uppdateras varje läsår och årligen gås igenom med alla som arbetar i skolgemenskapen samt delges vårdnadshavare. Elevhälsoplanen ska bifogas arbetsplanen och tillställas landskapsregeringen för kännedom.

I elevhälsoplanen ingår

- en uppskattning av det totala behovet av elevhälsa och de elevhälsotjänster som är tillgängliga
- skolans åtgärder för att tillhandahålla de stödinsatser som behövs
- samarbetet mellan hem och skola
- en översikt över de åtgärder som behövs för att förebygga och förhindra kränkande behandling av barn och elever

⁴¹ LL om barnomsorg och grundskola (2020:32) 12 § del IV

- åtgärder för att genomföra och följa upp elevhälsoplanen (egenkontroll).

4.5 Sekretess inom elevhälsan

Trots sekretessbestämmelserna har de som deltar i anordnandet och genomförandet av individuell elevhälsa för en elev rätt att av varandra få och till varandra och till den myndighet som ansvarar för elevhälsan lämna ut sådana uppgifter som är nödvändiga för att den individuella elevhälsan ska kunna ordnas och genomföras. De har också rätt att få och till varandra, elevens lärare, rektor/föreståndare och utbildningsanordnaren lämna ut information som är nödvändig för att elevens undervisning ska kunna ordnas på ett ändamålsenligt sätt.⁴²

Den som lämnar ut information måste överväga om det handlar om information som är nödvändig för att garantera elevens eller de övriga elevernas säkerhet. Informationen kan till exempel gälla en sjukdom som eleven har som måste beaktas i undervisningssituationerna. Även om det finns en lagstadgad grund för att lämna ut information är det, med tanke på samarbetet och förtroendet, alltid bäst att informera eleven och vårdnadshavaren innan sekretessbelagda uppgifter lämnas ut.

5 STÖD FÖR LÄRANDE OCH SKOLGÅNG

5.1 Principerna för stöd

Stöd för lärande och skolgång innefattar lösningar för skolan som helhet, för vissa grupper och för enskilda elever i behov av stöd. Varje elev i grundskolan har rätt till adekvat handledning och stöd. Tidiga insatser för att stöda elevens lärande är viktiga. Eleven ska få tillräckligt stöd genast när behovet uppstår och det är därför viktigt att redan i ett tidigt skede identifiera svårigheter och andra faktorer, både tillfälliga och långvariga, som kan hindra och försvåra skolgång och lärande. Skolans ledning har ett särskilt ansvar för att stödåtgärderna organiseras, utvecklas och struktureras på ett sådant sätt att ansvarsfördelningen⁴³ är tydlig för lärarkollegiet och andra berörda.

Stödet för lärande och skolgång omfattar även särskilt begåvade barn som behöver större utmaningar och differentiering för att upprätthålla sin studiemotivation och utvecklas i enlighet med sin potential.

Skolan ska, med tanke på fortsatta studier och arbetsliv, ägna särskild uppmärksamhet åt sina elever i behov av särskilt stöd. Skolans huvudman ska reservera tillräckliga medel för att säkerställa att skolan har nödvändiga resurser och att personalen har goda kunskaper och möjlighet till fortbildning om inlärningssvårigheter och funktionsvariationer hos elever.

Ett avgångsbetyg från grundskolan med godkända läroämnen är en signal till den mottagande skolan att grundskolans kunskaper har inhämtats och att eleven har förutsättningar att klara en vidareutbildning. Om eleven haft anpassad lärokurs i något ämne ska det tydligt framgå av avgångsbetyget, och en redogörelse över hur anpassningen har sett ut och på vilka grunder bedömningen har skett ska bifogas avgångsbetyget.

⁴² LL om barnomsorgs- och grundskola (2020:32) 9 § del V

⁴³ Bilaga 1, Modell för ansvarsfördelning, uppdaterad version (2020)

5.2 Riktlinjer för stödåtgärder

Skolan ska bygga vidare på förundervisningens erfarenheter av de stödåtgärder som ordnats där. Särskild uppmärksamhet ska ges de barn som i barnomsorgen fått specialpedagogiskt eller mångprofessionellt stöd. Närmare anvisningar om hur detta ska genomföras finns i läroplanen för barnomsorgen. Det centrala är att så tidigt som möjligt upptäcka de elever som är i behov av stöd.

Skolan ska utreda enskilda elevers behov och vidta lämpliga stödåtgärder. Vårdnadshavaren, eller eleven själv, ska också kunna ta upp frågan om behov av stöd och handledning. Alla stödåtgärder sker, om uppenbara hinder inte föreligger, i samråd mellan elev, vårdnadshavare och sakkunniga. När åtgärdsprogram samt andra planer skrivs ska skolan lägga särskild vikt vid ett gott samarbete med elevens vårdnadshavare.

I de fall att svårigheterna i första hand inte är kognitiva ska skolan överväga sådana flexibla arrangemang som kan vara till fördel för eleven. Sådana arrangemang kan vara särskilt lämpliga för elever som till exempel har sociala eller psykiska funktionsvariationer, som underpresterar eller saknar motivation och som i förlängningen riskerar avbrott i studierna vilket senare kan leda till svårigheter att få en fortsatt utbildning och ett yrke.

Flexibiliteten kan innebära att undervisningen ordnas i en mindre grupp, på en arbetsplats eller i andra liknande lärmiljöer som i tillräcklig grad beaktar elevens situation.⁴⁴ Vid behov utnyttjas ett sektorsövergripande samarbete och tillräckliga stöd- och rådgivningstjänster. Skolans rektor/föreståndare beslutar om dessa arrangemang och ordnar undervisningen enligt vad som beskrivits i arbetsplanen.

Elever med särbegåvning behöver och har rätt till stöd och hjälp i samma omfattning som övriga elever och behoven kan även vara större. För en elev med särskild begåvning är det ofta motivationen och behovet av utmaningar som behöver stödas, och eleven behöver lära sig möta och hantera motgångar samt få stöd för att bygga upp en fungerande studieteknik. För att tydliggöra differentieringen för särbegåvade elever kan ett åtgärdsprogram med fördel användas.

5.2.1 Handledning som stöd

Syftet med handledningen är att stärka elevens självuppfattning och självförtroende och att skapa en positiv attityd till fortsatta studier och arbete. I grundskolan har *alla lärare* som uppgift att handleda eleven i de olika läroämnena samt att stöda elevens personliga tillväxt, utveckling och delaktighet. Eleven ska stöttas i att fatta ändamålsenliga och personliga beslut om valfria ämnen, fortsatt utbildning och framtid. Handledningen ska ges kontinuerligt under elevens hela skoltid i samband med undervisningen och i enskilda samtal mellan elev och lärare.

Individuell handledning och handledning i smågrupper syftar till att särskilt stöda de elever som har svårigheter med skolgången eller behöver större utmaningar. En effektiv handledning förutsätter samarbete inom skolan men även ett välfungerande sektorsövergripande samarbete. Eleven och vårdnadshavaren ska ges information och få möjlighet att ge synpunkter på arbetsmetoderna och valmöjligheterna inom skolan och vilken betydelse de har för elevens lärande.

⁴⁴ LL om barnomsorg- och grundskola (2020:32) 26 § del III

5.2.2 Individuell handledning efter grundskolan

En elev som har gått ut grundskolan men inte fått någon studieplats har rätt till elevhandledning från sin tidigare grundskola under påföljande läsår efter att läroplikten har upphört. Handledningen ska stöda ungdomar som hamnat utanför utbildningssystemet och förebygga utslagning genom att ge information om möjligheter till studieplatser och fungera som en länk mellan skolan, samhället och arbetslivet.⁴⁵

5.3 Arbetsgången inom stöd för lärande och skolgång

Stödet för elevens lärande och skolgång ordnas på tre olika nivåer - *allmänpedagogiskt*, *specialpedagogiskt* och *mångprofessionellt stöd*. Stödbehovet ska regelbundet följas upp och vid behov anpassas genom att stödet ökas eller minskas.

5.3.1 Allmänpedagogiskt stöd

Det allmänpedagogiska stödet riktar sig till alla elever som tillfälligt behöver stöd för sitt lärande och sin skolgång. Detta stöd ska vara en del av skolans dagliga undervisning och handledning och genomförs bland annat så att undervisningen differentieras och individualiseras. Då eleven tillfälligt, exempelvis på grund av sjukfrånvaro eller tillfälliga svårigheter, blivit efter i undervisningen ska skolan erbjuda stödundervisning. Ansvarig lärare tar i allmänhet initiativ till stödundervisningen och informerar elev och vårdnadshavare. Handledning kan vid behov ges av speciallärare och vid behov konsulteras övriga sakkunniga⁴⁶ kring eleven. Innan en elev bedöms med svaga vitsord ska eleven ha erbjudits stödundervisning.

Skolan ska ha goda och säkra rutiner för att dokumentera och följa upp det stöd som erbjudits enskilda elever. När skolan konstaterat att enbart stödundervisning inte är en tillräcklig stödåtgärd ska skolan utvärdera elevens situation och därefter avgöra vilka ytterligare stödåtgärder som kan vara adekvata för eleven i fråga. Vid kartläggning av stödbehov kan ett åtgärdsprogram upprättas redan nu.

Om vidtagna åtgärder inom det allmänpedagogiska stödet upplevs som otillräckliga ska den lärare som i huvudsak ansvarar för elevens undervisning ta initiativ till en pedagogisk bedömning. Denna

⁴⁵ LL om barnomsorg- och grundskola (2020:32) 9 § del III

⁴⁶ Elevhandledare, skolkurator och skolpsykolog, skolhälsovårdare eller annan liknande resurs

bedömning behandlas av elevhälsogruppen och är ett underlag för rektorns/skolföreståndarens beslut om ordnande av specialpedagogiskt stöd.

Pedagogisk bedömning

Specialpedagogiskt stöd grundar sig på en pedagogisk bedömning. Den pedagogiska bedömningen görs av den ansvariga läraren vid behov med handledning av en speciallärare. I den skriftliga pedagogiska bedömningen beskrivs

- lärande och skolgång som helhet ur skolans, elevens och vårdnadshavarens perspektiv
- det allmänpedagogiska stöd som eleven har fått och en bedömning av effekten av olika former av stöd
- elevens styrkor och intressen, förutsättningar för lärande och särskilda behov i anslutning till lärande och skolgång
- vilka pedagogiska stödåtgärder, stödåtgärder som gäller lärmiljön, handledning, elevhälsotjänster eller andra stödåtgärder eleven kan stödas av
- behovet av specialpedagogiskt stöd.

Samarbetet med eleven och vårdnadshavaren är viktigt för att både utredningen av behoven och planeringen samt genomförandet av stödet ska lyckas. Den skriftliga pedagogiska bedömningen sammanställs av en eller flera av elevens lärare och utgör grunden för det eventuella beslutet om specialpedagogiskt stöd som rektorn/föreståndaren fattar.

5.3.2 Specialpedagogiskt stöd

Det specialpedagogiska stödet ordnas då det allmänpedagogiska stödet konstaterats vara otillräckligt, då elevens behov av stöd inte längre kan anses vara tillfälligt utan regelbundet och då situationen kräver flera, samtidiga stödåtgärder. Det allmänpedagogiska stöd som konstaterats ge effekt fortsätter och kompletteras med annat stöd som ges vid sidan av den allmänna undervisningen. Stödformer och arrangemang som inte ger önskad eller tillräcklig effekt avslutas.

Det specialpedagogiska stödet planeras som en helhet för eleven och är till sin karaktär mera omfattande och långsiktigt än det allmänpedagogiska stödet. Alla stödinsatser, förutom specialundervisning på heltid och anpassad lärokurs i ett ämne, kan användas. De sammanlagda insatserna ska syfta till att stödja elevens lärande, skolgång och utveckling och motverka risken att problemen ökar och blir mera komplexa. Alla lärare kring eleven ska kontinuerligt samarbeta för att stödja elevens framsteg och utveckling. Metoder och material anpassas till elevens individuella behov. Eleven följer fortsättningsvis den allmänna läroplanen.

I detta skede ska den ansvariga läraren, i samråd med specialläraren, upprätta ett åtgärdsprogram och eleven undervisas enligt detta parallellt med att den allmänna läroplanen följs. Alla lärare som är involverade i elevens undervisning ska känna till åtgärdsprogrammets innehåll och planera, vid behov med handledning av speciallärare och andra sakkunniga, elevens undervisning enligt detta program.

Åtgärdsprogram

Ett åtgärdsprogram bygger på den information som tagits fram i samband med den pedagogiska bedömningen. Ett åtgärdsprogram kan även upprättas redan inom det allmänpedagogiska stödet. Planen ska utarbetas tillsammans med eleven och vårdnadshavaren, om det inte finns något uppenbart hinder för det. Av programmet ska tydligt framgå vilka åtgärder och insatser skolan ansvarar för, vilket ansvar eleven har i stödåtgärderna samt vilket ansvar hemmet har för att stödja de insatser

som skolan gör. Elevens andel i planeringen ökar när eleven når de högre årskurserna. I samband med att åtgärdsprogrammet utarbetas, avtalas också om uppföljningen av hur målen nås och hur ofta planen ska ses över. Planen ska dessutom alltid justeras om det sker förändringar i elevens situation, så att den motsvarar behovet av stöd. Åtgärdsprogrammet ska utvärderas en gång per termin.

Landskapsregeringen har tagit fram mallar för åtgärdsprogrammets utformning.

Särskilt prioriterade områden

Särskilt prioriterade områden är en stödåtgärd som kan tillämpas inom specialpedagogiskt stöd som insats för att eleven ska uppnå målen i den allmänna läroplanen. Särskilt prioriterade områden innebär att man fokuserar elevens lärande på kunskapskriterierna för vitsordet 5 i läroplanen och skalar av det övriga. Eleven ska dock sträva efter att uppnå mål inom den egna årskursen och inte i lägre årskurser än där eleven befinner sig. I det fallet skiljer sig studier som utgår från prioriterade områden från anpassad lärokurs, där det också är fråga om att sänka den eftersträlvade nivån. De särskilt prioriterade områdena utformas av de undervisande lärarna och skrivs in i elevens åtgärdsprogram.

Pedagogisk utredning

Innan ett beslut om överföring till mångprofessionellt stöd fattas ska en pedagogisk utredning om eleven göras. Det är specialläraren på skolan som initierar och leder utredningen och den sker oftast med en medicinsk eller psykologisk utredning som stöd. Samarbetet med eleven och vårdnadshavaren är viktigt för att både utredningen av behovet och planeringen och genomförandet av stödet ska lyckas.

I den skriftliga pedagogiska utredningen beskrivs

- hur elevens lärande framskrider
- elevens lärande och skolgång som helhet ur skolans, elevens och vårdnadshavarens perspektiv
- det specialpedagogiska stöd som eleven fått och en bedömning av vilken inverkan olika former av stöd haft
- elevens styrkor och intressen, förutsättningar för lärande och särskilda behov i anslutning till lärande och skolgång
- en bedömning av vilka pedagogiska stödåtgärder, stödåtgärder som gäller lärmiljön, handledning, elevhälsotjänster eller andra stödåtgärder som kunde stöda elevens lärande
- en bedömning av om eleven behöver anpassad lärokurs i ett eller flera läroämnen och motiveringar till detta.

5.3.3 Mångprofessionellt stöd

När en elev, trots att allmän- och specialpedagogiskt stöd har ordnats, riskerar att inte nå målen för grundskolans allmänundervisning ska specialläraren ta initiativ till en pedagogisk utredning. Utgående från utredningen kan skolan, om man anser att det behövs, ta fram ett utkast till individuell plan (IP). Utkastet behandlas av elevhälsogruppen som i tillämpliga delar även kan komplettera och justera planen. Syftet med detta utkast är bland annat att konkretisera för eleven och dennes vårdnadshavare vad olika anpassningar och en överföring till ett mångprofessionellt stöd kan innebära.

Med den pedagogiska utredningen och ett eventuellt utkast till den individuella planen som grund fattar grundskole- eller utbildningschefen ett förvaltningsbeslut om mångprofessionellt stöd. Om en

elev har anpassad lärokurs i tre eller flera läroämnena kan ett beslut om mångprofessionellt stöd i specialklass fattas. Ärendet bereds och föredras av skolans rektor eller föreståndare. Innan beslutet ska elev, vårdnadshavare eller dennes lagliga företrädare samt eventuellt andra sakkunniga höras. Elevens vårdnadshavare ska tillräckligt tidigt få information om de olika alternativen och om förutsättningarna för fortsatta studier på gymnasialstadiet.

I det mångprofessionella stödet kan en eller flera enskilda lärokursen anpassas individuellt så att de motsvarar elevens förutsättningar och specifika behov för lärande och skolgång. Syftet med det mångprofessionella stödet är att stöda elevens lärande, sunda tillväxt och utveckling så att det är möjligt att fullgöra grundskolan. Språklig och kulturell bakgrund, frånvaro, brist på motivation, bristfällig studieteknik eller utmaningar gällande beteende kan inte i sig vara grunder för anpassning av en lärokurs, utan eleven ska i sådana fall stödjas på andra lämpliga sätt.

Det mångprofessionella stödet kan antingen ges i elevens egentliga undervisningsgrupp eller, helt eller delvis, i en särskild inrättad undervisningsgrupp eller inom träningsundervisningen. Utöver specialundervisning på hel- eller deltid kan eleven behöva till exempel omfattande elevhälsostöd, habilitering eller annat individuellt stöd. Betydelsen av vårdnadshavarens delaktighet, ett sektorsövergripande samarbete och individuell handledning betonas. Vid behov utökar skolan användningen av den kompetens och de tjänster som social- och hälsovården tillhandahåller.

Behovet av fortsatt mångprofessionellt stöd ska granskas av den ansvariga läraren åtminstone efter årskurs två samt under årskurs sex och åtta. Om fortsatt behov av mångprofessionellt stöd genom individuellt anpassad lärokurs inte finns, ska den ansvariga läraren anhålla hos grundskole- eller utbildningschefen om att eleven överförs tillbaka allmän lärokurs. Grundskolechefen eller utbildningschefen fattar ett skriftligt beslut i ärendet.

Individuell plan (IP)

Den individuella planen för hur undervisningen ska ordnas som utarbetas i samband med mångprofessionellt stöd ska innehålla uppgifter i enlighet med den mall som landskapsregeringen har gjort upp. Ifall eleven studerar ett eller flera läroämnena enligt anpassad lärokurs ska en förteckning över dessa, deras mål och det centrala innehållet i dem samt bedömningen av läroämnena som studeras enligt individuellt anpassad lärokurs i relation till målen ingå i den individuella planen.

Den individuella planen färdigställs då den lärare som ansvarar för undervisningen, dock senast två månader efter beslut om överföring till mångprofessionellt stöd, har fått tillräckliga kunskaper om elevens styrkor, svagheter och behov. Om inte uppenbara hinder föreligger ska planen utarbetas i samråd med elev och vårdnadshavare. Den individuella planen utvärderas vid behov, dock minst *en gång per läsår*.

5.4 Skolgång inom träningsundervisningen

Om det är uppenbart att ett barn på grund av någon funktionsvariation eller sjukdom inte kan nå de mål som ställs i den nioåriga grundskolan kan en elev få möjlighet till 11-årig läroplikt. Det här innebär att barnet kan inleda sin skolgång ett år tidigare, alltså det år hen fyller sex år, eller få gå två år i förundervisningen. Syftet är att förbättra barnets förutsättningar att klara sin skolgång i grundskolan. Den 11-åriga läroplikten kan förverkligas inom grundskolans verksamhet eller under träningsundervisningens regi.

Träningsundervisningen innebär specialundervisning på heltid. Träningsundervisningen riktar sig till elever som på grund av intellektuell funktionsnedsättning bedöms inte kunna uppnå grundskolans mål. Bedömningen av vilka elever som bör få gå i träningsundervisningen ska göras genom ett mångprofessionellt samarbete och i dialog med barnomsorg och vårdnadshavare.

Samarbetet med barnomsorgen, övrigt sektorsövergripande samarbete samt ansvar och arbetsfördelning mellan olika parter, samarbetet med eleven och vårdnadshavaren och förfaringssättet för att höra eleven och vårdnadshavaren ska definieras i elevens individuella plan.

Sektorsövergripande samarbete är en förutsättning för att ett barn ska kunna ges stöd i ett tillräckligt tidigt skede. Barnets vårdnadshavare ska i tillräckligt god tid få information om de olika alternativen undervisning inom träningsundervisningen innebär och om konsekvenserna av olika val. Vårdnadshavaren avgör om barnet ska delta i den frivilliga förundervisningen. Hur länge barnet ska gå i förundervisningen och när barnet ska inleda grundskolan ska planeras utgående från barnets framsteg, behov av stöd och situation som helhet.

För elever med grav intellektuell funktionsnedsättning kan det vara mest lämpligt att ordna undervisningen enligt verksamhetsområde i stället för ämnesvis. Utgångspunkten då man planerar undervisningen bör vara elevens styrkor. Undervisningen bör ordnas så att eleven kan utnyttja hela sin potential och de individuella målen ställs upp så att de är både meningsfulla och realistiska. I all undervisning som ordnas enligt verksamhetsområde finns ett tydligt inslag av habilitering och vård. Såväl planering som genomförande av undervisningen ställer höga krav på samarbete mellan hem och skola, mellan elevens lärare, övrig personal och sakkunniga inom till exempel social- och hälsovården.

För alla elever inom träningsundervisningen ska en individuell plan (IP) för hur undervisningen ordnas göras upp. Denna plan ska inledningsvis bygga på den samlade information och erfarenhet samt de utvärderingar som skolan har. Även förundervisningens erfarenheter, utredningar och utvärderingar beaktas när planen görs i samråd med vårdnadshavaren.

Skolan ska lägga särskild vikt vid att utreda vilka alternativ, möjligheter och förutsättningar det finns för fortsatta studier efter grundskolan. Detta görs med god framförhållning och i samarbete med eleven och vårdnadshavarna, med gymnasialstadiet och med eventuella andra organisationer som stödjer denna målgrupp. Eleven och elevens vårdnadshavare ska i god tid få information om vad undervisning inom träningsundervisningen innebär och om konsekvenserna av olika val inför kommande studier.

5.5 Särskilda undervisningsarrangemang

Undervisningen i grundskolan kan, om det är motiverat för elevens bästa, ordnas på annat sätt än vad som anges i LL om barnomsorg och grundskola. Med hänvisning till vad som i lag benämns som särskilda undervisningsarrangemang kan en elev till exempel börja sin skolgång i årskurs två, bli befriad från ett ämne eller flyttas upp en årskurs. Motiv till att ordna undervisningen på särskilda sätt är

- om eleven till någon del redan har kunskaper och färdigheter som motsvarar grundskolans lärokurs
- om det med hänsyn till elevens förhållanden och tidigare studier är oskäligt att eleven ska genomgå grundskolans lärokurs eller
- om det är motiverat av skäl som har samband med elevens hälsotillstånd.

Innan skolan tillämpar särskilda undervisningsarrangemang ska elevens vårdnadshavare ges möjlighet att bli hörd. Skolföreståndaren eller skolans rektor fattar beslut om särskilda undervisningsarrangemang i samarbete med elevhälsan, men åtgärderna kräver inte överföring till specialpedagogiskt eller mångprofessionellt stöd. Om det är motiverat ska ett åtgärdsprogram upprättas.

5.6 Flexibel undervisningsform

Enligt LL om barnomsorg och grundskola kan kommunen ordna flexibel undervisningsform. Med undervisningsformen avses en individanpassad undervisning, lärande och stöd för utveckling som ordnas i enlighet med den allmänna läroplanen. Undervisningen kan ordnas i smågrupper, på arbetsplatser och i andra lärmiljöer. En elev väljs till flexibel skolgång utgående från en ansökan som eleven eller vårdnadshavaren gör eller på initiativ av skolan. Skolföreståndare eller rektor beslutar om elevens flexibla skolgång. Flexibel skolgång förutsätter inte beslut om mångprofessionellt stöd och anpassad lärokurs men ett beslut om specialpedagogiskt stöd krävs och ett åtgärdsprogram ska upprättas.

Syftet med den flexibla skolgången är att minska avbrotten i grundskoleutbildningen och främja inkludering. Målet är att stärka elevens studiemotivation och livskompetens. Den flexibla skolgången är i första hand avsedd för elever i årskurs 7–9 som underpresterar och har svag studiemotivation och för elever som bedöms vara i riskzonen för att bli utslagna från fortsatt utbildning och arbetslivet. Undervisningen ska präglas av yrkes- och sektorsövergripande samarbete.

Undervisningen i den flexibla skolgången ska ordnas som närundervisning i skolan och i form av handledda studier på arbetsplatser och i andra lärmiljöer. Studier utanför skolan är en viktig del av den flexibla undervisningsformen. Under dessa perioder har eleven rätt till handledning och undervisning av en lärare. Eleven ska ges uppgifter i enlighet med läroplanen och resultaten ska beaktas vid bedömningen.

5.7 Undervisning i särskilda situationer

För att ordna undervisning och stöd för en elev som till exempel är allvarligt sjuk eller befinner sig i en svår livssituation förutsätts särskilda åtgärder. Omständigheterna kan bland annat vara att eleven är inskriven på sjukhus, eleven får eftervård i hemmet, eleven är patient inom barn- och ungdomspsykiatri eller att eleven på grund av psykiska eller fysiska hälsoskäl inte kan gå i den egna skolan.

Undervisningen för elever i särskilda situationer sker huvudsakligen utanför skolan och kan även ordnas genom distansundervisning. Huvudmannen för skolan där eleven är inskriven ansvarar för undervisningen. Eleven ska få det stöd som behövs vid övergången till undervisning i särskilda situationer eller återgången tillbaka till sin egen skola.

Undervisning i särskilda situationer är en individuell undervisning som anpassas helt och hållet efter varje elevs behov, förutsättningar och dagsform. Undervisningen beskrivs i ett åtgärdsprogram som görs upp av den ansvariga läraren tillsammans med berörda lärare och personal inom barn- och elevhälsan. Åtgärdsprogrammet ska innehålla en plan för hur eleven ska återgå till allmänundervisningen.

5.8 Språkstöd för elever med annat modersmål än svenska

För att stöda integrationen av elever med annat modersmål än svenska har ett tredelat stödsystem med delinsatserna *förberedande undervisning*, *ämnesspecifikt språkstöd* och *svenska som andraspråk* införts i LL om barnomsorg och grundskola. Systemet ska stöda inkluderingen genom att ge eleven förutsättningar att kunna tillägna sig undervisningen i den åländska grundskolan.

5.8.1 Förberedande undervisning⁴⁷

I LL om barnomsorg och grundskola föreskrivs om förberedande undervisning som ska ordnas för elever som är nyanlända i landskapet. Med en nyanländ elev avses en elev som har flyttat till Åland och har ett annat modersmål än svenska.

Den förberedande undervisningen har som mål att ge eleven tillräckliga kunskaper i svenska och övriga färdigheter som behövs för att inleda allmän undervisningen i grundskolan samt att främja elevens utveckling och integrering i det åländska samhället. Eleven ska få ett individuellt studieprogram för sin tid inom den förberedande undervisningen där mål och innehåll bestäms utgående från elevens tidigare skolerfarenheter och kunskaper i svenska och elevens tidigare skolgång.

En nyanländ elev har rätt att få förberedande undervisning under minst två terminer (ca 25 vt) och högst under fyra terminer. Den elev som deltar i undervisningen har rätt att flytta över till grundskolans allmänna undervisning innan två terminer har gått om eleven har kunskaper och förutsättningar för det. Förflyttningen till allmänundervisningen kan ske stegvis enligt vad som bäst gynnar elevens lärande. Eleven placeras i den årskurs där eleven har förutsättningar till studieframgång oberoende av åldersgrupp.

Elevens utveckling och lärande ska utvärderas genom samtal och mångsidiga uppgifter. Efter avslutad förberedande undervisning ges ett individuellt omdöme där elevens språkutveckling och kunskaper utvärderas utgående från det individuella studieprogrammet. Om elevens tidigare kunskaper möjliggör att eleven kan tillgodogöra sig något eller några ämnen på den nivå som läroplanen anger ska eleven få bli bedömd i dessa ämnen.

Riktlinjer och innehåll för den förberedande undervisningen beskrivs närmare i en bilaga till grundskolans läroplan.⁴⁸

Individuellt studieprogram

Den förberedande undervisningen har ingen bestämd timfördelning utan behöver formas efter varje elevs behov. Därför ska ett individuellt studieprogram göras upp.

I studieprogrammet antecknas:

- elevens utgångsnivå, till exempel skolgångshistoria, språkkunskaper och styrkor
- de individuella målen för elevens lärande, som granskas med jämna mellanrum
- vilka läroämnen som studeras, timantalen och undervisningens innehåll
- elevens studier i undervisningsgruppen i den förberedande undervisningen och integrering till den allmänna undervisningen
- handledningen av eleven och eventuella stödåtgärder.

⁴⁷ LL om barnomsorg- och grundskola (2020:32) 6 § del III

⁴⁸ Bilaga 2 Förberedande undervisning i grundskolan på Åland (bifogas då den fastställts våren 2021)

5.8.2 Ämnesspecifikt språkstöd

Elever med annat modersmål än svenska har rätt att få stöd i svenska för att kunna tillgodogöra sig undervisningen. Det ämnesspecifika stödet ges av ansvarig lärare för ämnesundervisningen i eller av en annan lärare med goda ämneskunskaper i det specifika ämnet. Det ämnesspecifika stödet kan ges individuellt eller i smågrupper och ska fokusera på att stärka ordförråd och begreppsförståelse i de läroämnena där eleven behöver det.

5.8.3 Svenska som andraspråk

En elev vars modersmål inte är svenska eller som har en flerspråkig bakgrund och därför bristande kunskaper i svenska kan erhålla undervisning i läroämnet svenska som andraspråk. Lärokursen i svenska som andraspråk är lämplig för den elev som har för svaga baskunskaper i svenska för att följa den allmänna lärokursen i svenska. Undervisningen i svenska som andraspråk är inte stöd- eller specialundervisning i svenska, utan en lärokurs med egna mål, innehåll och bedömningskriterier som ska beaktas i undervisningen.

För att fastställa om en elev ska läsa lärokursen svenska som andraspråk gör den ansvariga läraren tillsammans med läraren i svenska som andraspråk en helhetsbedömning av huruvida elevens språkkunskaper i svenska räcker för att följa den allmänna lärokursen i svenska. I bedömningen av vilken lärokurs eleven ska läsa ska beaktas även ålder, språklig färdighet samt skol- och erfarenhetsbakgrund. Vårdnadshavare ska vara delaktiga och höras vid valet. Beslutet kring val av lärokurs fattas av rektorn eller skolföreståndaren med helhetsbedömningen som grund.

En elev som studerar enligt lärokursen svenska som andraspråk får undervisning i svenska som andraspråk antingen helt eller delvis i stället för undervisning i svenska. Undervisningen läggs upp utgående från elevens behov att lära sig och det skede av språkutvecklingen eleven befinner sig i. Det är viktigt att undervisande lärare i svenska och lärare i svenska som andraspråk samarbetar kring enskilda elever men även kring innehåll och bedömning.

Om lärokursen svenska som andraspråk valts för en elev helt eller delvis ska elevens lärande och kunnande bedömas enligt kunskapskriterierna i lärokursen svenska som andraspråk oberoende av i vilken undervisningsgrupp undervisningen ordnas i.

6 FOSTRANDE SAMTAL OCH DISCIPLINÄRA ÅTGÄRDER

Eleven i grundskolan har rätt till en trygg studiemiljö, arbetsro och ostörda studier.⁴⁹ Skolan kan påverka arbetsron på många sätt, främst genom utveckling av verksamhetskulturen, samarbete, gemensamt ansvar och omsorg. För att trygga arbetsron och ta itu med olämpligt uppförande har skolan också rätt att använda fostrande samtal och olika disciplinära åtgärder. Om förfaringssätten vid fostrande samtal och disciplinära åtgärder föreskrivs i landskapslagen om barnomsorg och grundskola.⁵⁰

⁴⁹ LL om barnomsorg och grundskola (2020:32) 11 § del III

⁵⁰ LL om barnomsorg och grundskola (2020:32) 70–83 § del III

6.1 Plan för fostrande samtal och disciplinära åtgärder⁵¹

Varje grundskola ska göra upp en handlingsplan för fostrande samtal och disciplinära åtgärder. Landskapsregeringen utfärdar anvisningar om hur handlingsplanen ska utarbetas. Av planen ska framgå i vilka fall fostrande samtal används och hur samtalen genomförs i praktiken, en beskrivning på vilka lagstadgade förfaringssätt som används vid förseelser, fusk och störande beteende, ansvars- och arbetsfördelning samt metoder för samråd och dokumentering och hur man vid användningen av disciplinära åtgärder garanterar att allmänna rättsskyddsprinciper iakttas. Planen ska även innehålla en beskrivning av hur man ser till att personalen instrueras och har den kompetens som behövs för att utöva disciplinära befogenheter samt hur olika parter informeras om planen, trivselstadgan och de lagstadgade disciplinära åtgärderna. Skolan ska även planera metoderna för hur planen följs upp och ur åtgärderna kartläggs och effekten av dem utvärderas.

6.2 Fostrande samtal

Fostrande samtal används som första åtgärd för att ta itu med en elevs olämpliga uppförande. Fostrande samtal är en pedagogisk metod och inte en disciplinär åtgärd. En elev som stör undervisningen eller på något annat sätt bryter mot ordningen i skolan, fuskar eller behandlar andra elever eller skolans personal respektlöst eller på ett sätt som kränker deras människovärde kan som första åtgärd åläggas att delta i ett fostrande samtal i högst två timmar. Syftet med samtalet är att tillsammans med eleven specificera den gärning eller försummelse som föranlett åtgärden och höra eleven. Under samtalet ska läraren tillsammans med eleven utreda orsakerna till och konsekvenserna av uppförandet i mera omfattande utsträckning samt diskutera hur situationen kan förbättras. Avsikten med åtgärden är att komma fram till hur elevens uppförande i skolan och elevens välbefinnande kan förbättras. Beslut om fostrande samtal fattas av en lärare eller skolans rektor/föreståndare. Datum för när fostrande samtal har förts och när vårdnadshavaren har informerats ska noteras i ett register som rektorn eller föreståndaren ansvarar över.⁵²

6.3 Disciplinära åtgärder

Disciplinära åtgärder enligt LL om barnomsorg och grundskola är avlägsnande av elev, skriftlig varning samt begränsning av rätten att delta i undervisningen. Det är viktigt att notera att endast disciplinära åtgärder som nämns i lagen får användas. Användningen av åtgärder ska grunda sig på sakliga, allmänt godtagbara och objektiva skäl. Konsekvenserna av likartade gärningar ska vara de samma för alla elever, dock så att upprepade gärningar kan anses som en försvårande omständighet. De disciplinära konsekvenserna ska stå i proportion till gärningen. Också elevens ålder och utvecklingsstadium ska beaktas. Disciplinära åtgärder får inte användas på ett sätt som kränker eller förolämpar eleven.

6.3.1 Utvisning av elev

En elev som stör undervisningen kan av sin lärare bli tillsagd att lämna klassrummet eller det rum där undervisningen ges för den tid som återstår av lektionen. Rektorn/föreståndaren eller en lärare kan även bestämma att en elev som stör ska avlägsna sig från en skoltillställning.

Elevens vårdnadshavare ska underrättas om att eleven blivit tillsagd att lämna ett rum eller en tillställning och tillsägelsen ska dokumenteras. Eleven får inte lämnas utan tillsyn efter att hen blivit tillsagd att avlägsna sig. Rektorn/föreståndaren eller en lärare beslutar hur tillsynen ska ordnas.

⁵¹ LL om barnomsorg och grundskola (2020:32) 68 § del III

⁵² LL om barnomsorg och grundskola (2020:32) 69 § del III

6.3.2 Skriftlig varning

Skolans rektor/föreståndare kan ge en elev en skriftlig varning, om eleven vid upprepade tillfällen betett sig olämpligt eller stört undervisningen eller gjort sig skyldig till en allvarlig förseelse. Vårdnadshavaren ska informeras om den skriftliga varningen och eleven har rätt till stödåtgärder som kan förbygga fortsatt oönskat beteende.

6.3.3 Avstängning för viss tid

En lärare kan i samråd med rektorn eller föreståndaren begränsa en elevs rätt att delta i undervisningen genom avstängning för högst den tid som återstår av skoldagen, om det finns risk för att en annan elev eller någon i skolans personal blir lidande av elevens våldsamma eller hotfulla uppförande eller om undervisningen eller någon annan verksamhet i skolan i hög grad försvåras på grund av elevens störande beteende. En elev vars rätt att delta i undervisningen begränsats får inte lämnas utan uppsikt.

För en elev vars rätt att delta i undervisningen har begränsats kan rektorn eller föreståndaren fatta ett beslut om avstängning för högst en vecka för att utreda fortsatta åtgärder. Innan ett beslut om avstängning fattas ska elevens vårdnadshavare höras och utredning göras. Kommunen kan fatta beslut om avstängning från undervisningen av en elev för högst tre månader om eleven har gjort sig skyldig till en allvarlig förseelse eller om eleven uppenbart har stört undervisningen, utsatt en annan elev för mobbning eller vid upprepade tillfällen betett sig olämpligt och inte låtit rätta sig av en skriftlig varning.

Om en elev som blir tillsagd att avlägsna sig vägrar har rektorn/föreståndaren och läraren tillsammans och var för sig rätt att använda sådana maktmedel som är nödvändiga för att få eleven avlägsnad. Det här ska ske med maktmedel som kan anses försvarbara med hänsyn till elevens ålder och situationens hotfullhet eller motståndets allvar samt en helhetsbedömning av situationen. Det är förbjudet att använda maktmedelsredskap för att avlägsna eleven. Om läraren eller rektorn/föreståndaren använt sig av maktmedel ska elevens vårdnadshavare informeras och en skriftlig redogörelse över händelsen lämnas till den ansvariga nämnden i kommunen. Läraren lämnar redogörelsen till rektorn/föreståndaren som vidarebefordrar den till ansvariga föredragande tjänstemannen i nämnden.

6.4 Förfarande och verkställighet av disciplinära åtgärder

Innan en elev ges en skriftlig varning eller stängs av från undervisningen för en viss tid ska den handling eller försummelse som åtgärden grundar sig på preciseras, eleven höras, elevens vårdnadshavare beredas tillfälle att bli hörd samt annan behövlig utredning inhämtas. Utvisning av en elev och avstängning ska registreras och elevens vårdnadshavare underrättas.

Vid behandling av ett ärende gällande avstängning för viss tid ska socialvården informeras och ges rätt att delta, i enlighet med barnskyddslagen⁵³. Det är sakkunniga inom socialvården som bedömer om en representant ska vara närvarande eller inte.

Kommunen ska ordna undervisningen så att den elev vars rätt till undervisning begränsas genom avstängning inte blir efter i skolarbetet. För den elev som stängts av ska en plan för undervisningen under tiden eleven är frånvarande upprättas och följas.

⁵³ Barnskyddslagen 24 § tillämplig genom LL (2008:97)

6.4.1 Rätt att granska elevens saker

Eleven får inte ta med föremål eller ämnen till skolan som kan äventyra elevens egen eller andras säkerhet, som är störande eller som är olagliga. Om det finns misstankar om att en elev skulle ha med sig sådana ämnen eller föremål har skolans rektor/föreståndare och lärare rätt att granska elevens saker och förvaringsutrymmen i skolan som eleven förfogar över.

Rektorn/föreståndaren eller läraren får även utföra en ytlig granskning av elevens kläder för att omhänderta ett förbjudet föremål eller ämne. Om en sådan åtgärd vidtas ska eleven alltid meddelas orsaken och granskningen får endast utföras av en person som är av samma kön som eleven. Granskningen ska ske diskret och inte skada elevens personliga integritet i större omfattning än nödvändigt för att trygga säkerheten. På elevens begäran ska en person som hör till skolans personal och som eleven utser närvara vid granskningen av elevens kläder för att säkerställa att situationen känns trygg för eleven. Vårdnadshavaren ska informeras så snart som möjligt efter att en elevs saker granskats.⁵⁴

6.4.2 Rätt att omhänderta föremål eller ämnen

Skolans rektor/föreståndare och lärare har under den tid som är skoltid, alltså arbetsdag eller annan verksamhet som ingår i undervisningen, rätt att ta ifrån en elev ett förbjudet föremål eller ämne eller ett sådant föremål eller ämne som eleven stör undervisningen eller lärandet med. Om eleven försöker förhindra fråntagandet genom att göra motstånd, har skolans rektor/föreståndare och lärare rätt att använda sådana maktmedel som är nödvändiga för att frånta eleven föremålet eller ämnet och som med hänsyn till elevens ålder, situationens hotfullhet, motståndets allvar eller en samlad bedömning av situationen kan anses vara försvarbara.⁵⁵ Vårdnadshavaren ska informeras så snart som möjligt efter att man omhändertagit föremål eller ämnen av eleven.

6.4.3 Skyldighet för en elev att ersätta skada

Om en elev avsiktligt eller av oaktsamhet har smutsat ned eller skapat oreda i skolans utrymmen kan rektorn/föreståndaren eller läraren av pedagogiska skäl ålägga eleven att rengöra och återställa skadan som hen orsakat. För att det här ska vara möjligt ska man med säkerhet veta vem som har utfört gärningen. Uppgiften ska utföras under övervakning och den får inte vara farlig eller för tung för eleven med beaktande av elevens ålder och utvecklingsnivå och det får inte ta mer än två timmar att utföra uppdraget. Bestämmelser om skyldigheten för en elev att ersätta den skada som han eller hon har orsakat finns i skadeståndslagen.⁵⁶ Eleven vårdnadshavare ska informeras om skador som eleven orsakat.

⁵⁴ LL om barnomsorg och grundskola (2020:32) 78 § del III

⁵⁵ LL om barnomsorg och grundskola (2020:32) 81 § del III

⁵⁶ FFS (412/1974) skadeståndslag.

7 BEDÖMNING OCH UTVÄRDERING

Ett bra kvalitetsarbete bygger på att skolan planerar, följer upp och utvärderar sitt eget arbete, tar tillvara resultaten och omsätter dem i olika åtgärder för att utveckla verksamheten. Det är huvudmannens ansvar att se till att skolan har förutsättningar att göra detta. Genom utvärdering kan skolan fånga upp vad som fungerat bra och vad som fungerat mindre bra. Det är viktigt att alla parter, eleven, vårdnadshavarna, skolledningen och läraren, utvärderar utbildningen.

Bild: skolverket .se

7.1 Utvärdering av skolverksamheten

Skolverksamheten bör kontinuerligt utvärdera hur läroplanen har förverkligats. Utvärderingen kan gälla former och arbetssätt för undervisningen, andan och trivseln i skolan, samarbetet med hemmen, elevhälsan, skolutrymmena, inventarierna och personalresurserna. Resultaten av utvärderingen ska fungera som ett instrument för skolans interna utveckling och vid behov leda till justeringar av skolans verksamhetsidé och arbetsrutiner. Uppföljningen och utvärderingen syftar alltså till att synliggöra resultat och ge underlag för eventuella förändringar. Det är inte bara fråga om att kontrollera hur ansvaret fullföljts utan en fråga om hur arbetet ska fortsätta och utvecklas.

Rektorn/föreståndaren behöver planera hur uppföljningen och utvärderingen ska genomföras och på vilket sätt skolans viktigaste kontaktnät och kringgrupper, bland annat vårdnadshavare och andra skolor, ska medverka och informeras. Det är viktigt att läraren och eleven tillsammans utvärderar sitt gemensamma arbete. Skolledaren har ansvaret för att möjliggöra och följa upp utvärderingen.

Landskapsregeringen har tillsynsansvar och ett övergripande ansvar för utvecklingen och utvärderingen av grundskolan på Åland. Vid utövandet av tillsynen har landskapsregeringen rätt till tillträde till de lokaler skolan använder för sin verksamhet samt rätt att få nödvändiga upplysningar och handlingar av skolan. Landskapsregeringen beslutar om vilka nationella och internationella kartläggningar och utvärderingar grundskolorna ska delta i. Utbildningsanordnaren i varje kommun bör samarbeta i utvärderingsarbetet.⁵⁷

7.2Handledning

Det är alla lärares uppgift att handleda eleven i skolgången och i studierna i olika läroämnen. Handledningen ska gälla alla undervisningssituationer, läroämnen och den respons eleven får. Målet med handledningen är att stärka elevens självförtroende, förmåga att utvärdera sig själv och lära sig lära och förmåga att planera sin framtid. Uppmärksamhet fästs vid elevens eventuella behov av stöd i fråga om hantering av skolvardagen, planering av studier, studiefärdigheter och samarbetsförmåga. Dessa färdigheter ska stärkas med ändamålsenliga metoder och handledning. Genom handledningen ska eleven lära sig att ställa upp mål för sitt lärande och att ta ansvar för sina studier.

I den handledning som ges i slutskedet av grundskolan ska elevhandledaren tillsammans med eleven utreda lämpliga möjligheter till fortsatta studier och kontrollera att det stöd som eleven behöver finns tillgängligt även i de fortsatta studierna.

⁵⁷ LL om barnomsorg och grundskola (2020:32) 89 § del III

7.3 Definitioner

Bedömningens viktigaste uppgift är att sporra och handleda eleverna inför kommande utmaningar och stöda dem i deras lärande. Bedömningen i grundskolan ska fokusera på elevens lärande och kunnande. Bedömningen av elevens lärande är formativ bedömning och bedömningen av elevens kunnande är summativ bedömning. Elevens lärande och kunnande bedöms alltid i relation till de mål som ställts upp för läroämnet.

Formativ bedömning

Syftet med den formativa bedömningen är att handleda och stöda eleven i riktning mot de uppställda målen. Responsen ska hjälpa eleven att förstå målen för läroämnet, att uppfatta sina egna framsteg i relation till de uppställda målen samt hur prestationerna kan förbättras i förhållande till de uppställda målen och kunskapskraven. Genom formativa arbetssätt blir bedömningen en naturlig del av undervisningen.

Formativa arbetssätt innebär kontinuerlig och konstruktiv återkoppling till eleven som pågår parallellt med elevens arbetsprocess. Elevens styrkor och svagheter lyfts för att ge eleven information om var eleven befinner sig i förhållande till undervisningens mål och hur eleven ska arbeta vidare för att fortsätta utvecklas. De formativa arbetssätten ger också läraren information om vad som måste betonas eller förändras i undervisningen för att eleven ska utvecklas vidare mot målen. För att formativa arbetssätt ska vara möjliga behöver målen för undervisningen vara tydliga för både lärare och elev. Målen för läroämnena och principerna för bedömningen ska klargöras för eleven på ett sätt som är ändamålsenligt med tanke på elevens ålder. Varje elev ska kunna bilda sig en uppfattning om vad hen avses lära sig och hur prestationerna bedöms.

Självutvärdering och kamratrespons är delar av det formativa arbetssättet. Eleven tränar under lärarens handledning sina färdigheter i självutvärdering och att ge och ta emot kamratrespons. Dessa färdigheter ska tränas som en del av studierna i alla läroämnena. Eleven ska redan i de tidiga årskurserna ges möjlighet och handledning i att utvärdera sitt eget och andras arbete. Självutvärderingen och kamratresponsen inverkar inte på vitsordet eller det verbala omdöme som eleven får i läroämnet.

Den formativa bedömningen förutsätter ingen dokumentation.

Summativ bedömning

Syftet med bedömningen av kunnandet, det vill säga den summativa bedömningen, är att definiera hur väl och i vilken mån eleven har uppnått de uppställda målen. Att bedöma kunskaper summativt handlar om att summera och bestämma en elevs kunskapsmässiga nivå just när bedömningen görs. Den summativa bedömningen ges åtminstone en gång per termin i ett mellanbetyg och i slutet av varje läsår i ett läsårsbetyg. Eleven och vårdnadshavaren ska ändå även under läsårets gång informeras om elevens framsteg i studierna, och om elevens arbete och uppförande.

Den summativa bedömningen ska genomföras i relation till de mål och kriterier som ställts upp för läroämnena i läroplanen. Bedömningen i slutet av läsåret är en summativ helhetsbedömning av hur eleven presterat under hela läsårets gång. Den summativa bedömningen genomförs av läraren som undervisat eleven, eller, om lärarna är många, av lärarna gemensamt. Läraren ska dokumentera de omdömen av elevens prov på kunnande som inverkar på den summativa bedömningen.

Elevens styrkor och svagheter summeras till en sammanfattande värdering – ett omdöme eller betyg efter att ett arbetsområde avslutas.

7.4 Principer för bedömning i grundskolan⁵⁸

Enligt LL för barnomsorg och grundskola på Åland är syftet med bedömningen att handleda och sporra eleven i studierna och att utveckla elevens förutsättningar för självutvärdering. Elevens lärande, arbete samt ansvar och samarbete ska bedömas mångsidigt. Tyngdpunkten läggs på utvärdering som främjar lärandet.

Skolan påverkar i hög grad vilken uppfattning eleven bildar om sig själv som lärande individ och människa. Mångsidig bedömning och handledande respons är lärarens centrala pedagogiska verktyg för att stöda elevens helhetsmässiga utveckling och lärande. I skolorna ska man utveckla en bedömningskultur som kännetecknas av:

- jämlikhet
- en uppmuntrande atmosfär som sporrar eleven
- arbetssätt som främjar kommunikation, interaktion och elevens delaktighet
- en atmosfär som främjar elevens uthållighet och långsiktigt arbete
- arbetssätt som hjälper eleven att förstå sin egen lärprocess och synliggör elevens framsteg under hela lärprocessen
- arbetssätt som utvecklar elevens kännedom om sina egna förutsättningar och kunskaper för att kunna sätta upp realistiska mål
- rättvis och etisk bedömning
- mångsidig bedömning
- bedömningen som beaktar elevens ålder och förutsättningar

Bedömningen är till stor del en växelverkan mellan läraren och eleven. Läraren ska se till att eleven redan från början får respons som handleder och uppmuntrar till lärande och som ger information om elevens framsteg, kunskaper och färdigheter. Upplevelser av att lyckas sporrar eleven att lära sig mera, men också misslyckanden eller felaktiga lösningar är en del av lärprocessen och ska användas på ett hänsynsfullt sätt i undervisningen för att främja lärandet.

Samarbetet med hemmen är en del av en god bedömningskultur. Diskussioner kring målen för skolarbetet och skolans bedömningspraxis ska föras med vårdnadshavare. Både eleven själv och vårdnadshavaren ska tillräckligt ofta få information om hur studierna framskrider och om elevens arbete och uppförande. En god kontakt mellan skolan och hemmet där hemmet även får information om framsteg och gott uppförande och inte enbart negativ återkoppling, stödjer ett konstruktivt samarbete mellan hem och skola.

Eleven och vårdnadshavaren har rätt att få information om bedömningsgrunderna och hur de tillämpats vid bedömningen av elevens lärande. Gemensamma samtal mellan läraren, eleven och vårdnadshavaren ökar det ömsesidiga förtroendet och förmedlar information om elevens situation. Särskilt viktigt är samarbetet med vårdnadshavare till elever som är i behov av särskilt stöd.

⁵⁸ LL barnomsorg och grundskola (2020:32) 50–56 § del III

7.4.1 Mångsidig bedömning

Mångsidiga metoder ska tillämpas vid bedömningen. Bedömning och respons ska planeras och tillämpas utgående från elevens ålder och förutsättningar. Responsen ska lyfta fram elevens styrkor och framsteg i lärandet i förhållande till tidigare kunskaper. Läraren samlar information om elevens framsteg inom olika områden av lärandet och i olika lärsituationer. Det är viktigt att observera att eleven lär sig och arbetar på olika sätt samt identifiera eventuella hinder för att eleven ska kunna visa sina kunskaper och framsteg.

Mångsidig bedömning förutsätter att man samlar in information under lärandets gång och inte endast i slutskedet. Mångsidig bedömning kännetecknas förutom av att den omfattar många metoder ytterligare av att många parter deltar i bedömningen. Då eleven hörs, får respons av sina kamrater och då vårdnadshavaren och läraren deltar i utvärderings- eller utvecklingssamtalen blir elevens kunskaper, färdigheter och attityder belysta från olika sidor.

I olika bedömnings- och provsituationer bör beaktas

- att eleven förstår uppgiften och har tillräckligt med tid att utföra den
- att eleven vid behov har möjlighet att visa sina kunskaper med hjälp av digitala verktyg och muntligt
- att det finns tillgång till andra hjälpmedel och stödtjänster som eleven eventuellt behöver
- att bristande kunskaper i svenska beaktas
- att elevens särskilda behov av stöd beaktas i enlighet med åtgärdsprogram.

7.4.2 Bedömning utgående från mål och kriterier

Bedömningen ska alltid utgå från de mål och kunskapskriterier som fastställs i läroplanen. Eleverna och deras prestationer ska *inte* jämföras med varandra och elevens person, temperament eller andra personliga egenskaper ska inte påverka bedömningen.⁵⁹ Lärarna ska se till att eleven känner till målen och bedömningsgrunderna. Att eleven själv reflekterar över målen och analyserar sina framsteg i lärandet i relation till målen är också viktigt för att färdigheterna i självutvärdering ska utvecklas. Viktiga värden i bedömningen är framför allt uppriktighet, rättvisa, transparens, tillförlitlighet och exakthet samt att bedömningen uppmuntrar lärandet.

I den målstyrda undervisningen skiljer man mellan *lärandemål* och *undervisningsmål*.

Undervisningsmål är målsättningen för lärarens arbete. Läraren måste veta vilket centralt innehåll som kan kopplas till uppgiften, vilka kompetenser som övas samt vilka kunskapskriterier som är aktuella att jobba mot. Undervisningsmålen är formulerade i läroplanens ämnesdel.

Lärandemål är de mål som eleven ska sträva att uppnå med uppgiften eller arbetet. Dessa mål behöver formuleras så att eleven förstår dem och kan använda dem konstruktivt under arbetet. Varje undervisningsmål i ämnesdelen i läroplanen har ett formulerat lärandemål men förutom dessa behöver läraren ytterligare bryta ner innehållet genom att formulera specifika lärandemål för enskilda arbetsområden eller uppgifter för att synliggöra lärandet för eleven.

⁵⁹ LL om barnomsorg och grundskola (2020:32) 50 § del III

7.5 Föremål för bedömning

Bedömningen ska fokusera på tre delområden; *elevens lärande, arbete samt ansvar och samarbete*.

7.5.1 Bedömning av elevens lärande

Bedömningen av lärandet omfattar såväl bedömning av studieframsteg som bedömning av kunskapsnivå. Framstegen granskas i relation till elevens tidigare kunskaper och till de uppställda kunskapskriterierna. Med kunskapsnivå avses den kunskap som eleven på olika sätt visar i relation till de uppställda kriterierna och som bedöms på basis av elevens prestationer. Kunskapsutvecklingen ska ses som en kumulativ process som stärks genom grundskolan.

7.5.2 Bedömning av elevens arbete

Att utveckla elevens sätt att arbeta är en central målsättning i läroplanen för grundskolan på Åland. I undervisningen ska förmågan att arbeta såväl självständigt som i grupp stödjas. Förmågan att arbeta omfattar förmåga att planera, förmåga att handla ansvarsfullt och göra sitt bästa samt förmåga att kommunicera konstruktivt.

Förmågan att arbeta ska tränas i olika läroämnen, i ämnesövergripande samarbete och i skolans övriga verksamhet. Läraren ska stöda eleven i att arbeta både enskilt och i grupp och att planera sitt arbete och tillämpa arbetssätt som främjar lärandet. Mångsidig respons angående arbetet i alla studiesituationer främjar elevernas möjligheter att granska sitt sätt att arbeta och utveckla sin förmåga att arbeta.

Bedömning av arbetet ingår som en del av bedömningen i alla läroämnen. Elevens arbete och inställning ska beaktas när vitsord bildas och kan till viss del påverka bedömningen både höjande och sänkande. Följande bör beaktas:

- aktivitet och deltagande vid genomgångar och diskussioner
- självständigt arbete enligt instruktioner
- ansvar över hemuppgifter och material.

7.5.3 Bedömning av ansvar och samarbete

I skolans fostrande uppdrag ingår att ge eleven handledning och kunskaper och färdigheter i anknytning till ansvar och samarbete. Eleven ska lära sig att ta hänsyn till andra människor och omgivningen och att följa gemensamt överenskomna handlingssätt och regler.

Elevens förmåga till ansvar och samarbete ska bedömas genom handledande respons på uppförande i relation till de *kriterier som ställts upp i skolans trivselstadga*. Kriterierna för ansvar och samarbete ska grunda sig på skolans målsättningar för fostran, riktlinjerna för skolans verksamhetskultur och ordningsreglerna som ska finnas i arbetsplanen. Eleven och vårdnadshavarna ska få information om grunderna för bedömning av ansvar och samarbete.

Ansvar och samarbete anges i betyget som ett verbalt omdöme vid sidan av den övriga skalan för bedömning. Bedömning av ansvar och samarbete antecknas inte i avgångs- och skiljebetyget

7.6 Bedömningssystemet

Elevens kunskande bedöms i alla läroämnen från och med årskurs tre enligt en sjugradig skala med vitsorden 4 till 10. Vitsordet 10 anger utmärkta, 9 berömliga, 8 goda, 7 nöjaktiga, 6 försvarliga, 5 svaga och 4 underkända kunskaper och färdigheter. I årskurserna 1–2 ges ett verbalt omdöme som grundar sig på kunskapskriterierna för de olika ämnena i läroplanen.

Verbal bedömning

- ska ges i årskurserna 1–2
- ska ges som tillägg till sifferbetyg i alla årskurser då eleven följer anpassade lärokurser och i träningsundervisningen
- kan ges som tillägg till sifferbetyg i alla årskurser, förutom vid slutbedömningen i avgångsbetyget
- kan ges till elever med något annat modersmål än svenska i alla årskurser förutom i avgångsbetyget.

Den verbala bedömningen ges som ett skriftligt omdöme i vilket skolans bedömning av elevens kunskaper, färdigheter och utveckling samt ansvar och samarbete framkommer. I den verbala bedömningen ska inte elevens personlighet kommenteras.

Centralt fastställda kunskapskriterier, bedömningsgrunder för kunskaps- och färdighetsnivån för vitsordet 5, 8 och 10 i varje läroämne i slutet av årskurs 4, 6 och 9, utgör grunden för betygsättningen. Eleven bedöms med vitsordet åtta (8) ifall eleven har uppnått en nivå som utgör ett genomsnitt av den kunskaps- och färdighetsnivå för de olika delområdena som beskrivs i kunskapskriterierna. Om eleven inom något delområde nått högre än nivån för vitsordet åtta kan detta kompensera en något lägre prestationsnivå inom ett annat delområde.

7.6.1 Betygsformulär i de olika stadierna

Årskurserna 1–2

I slutet av varje termin ska eleven ges ett omdöme. I de tidiga årskurserna utvärderas elevens kunskaper och färdigheter i de olika läroämnena liksom ansvar och samarbete verbalt. Utvärderingen av eleven kunnande görs utgående från kriterierna för goda kunskaper för årskurs två. I läsårsomdömet ska en utvärdering av elevens prestationer under hela läsåret framgå och här anges även om eleven flyttas upp från årskursen eller stannar kvar på årskursen. I terminsomdömet framgår endast vilka kunskaper och färdigheter eleven visat under den terminen.

Elevens klasslärare ska underteckna omdömet. Elevens vårdnadshavare ska bekräfta att de tagit del av omdömet och uppgifterna. Uppgifter om tidpunkter då omdömet ska utfärdas och sättet för hur de ska tillställas eleven och deras vårdnadshavare ska ingå i skolornas arbetsplaner. Ålands landskapsregering fastställer formulär för omdömesblanketten.

Årskurserna 3–9

I slutet av varje läsår ska eleven ges ett läsårsbetyg och under läsåret minst ett mellanbetyg. Elevens kunskaper och färdigheter bedöms med vitsorden 4–10. Elevens ansvar och samarbete bedöms genom ett verbalt omdöme. Av läsårsbetyget ska en bedömning av elevens prestationer under hela läsåret

framgå och här anges även om eleven flyttas upp från årskursen eller stannar kvar på årskursen. I mellanbetyget framgår endast vilka kunskaper och färdigheter eleven visat under den terminen.

Skolans rektor/föreståndare och elevens klasslärare/ klassföreståndare ska underteckna betygen. Elevens vårdnadshavare ska bekräfta att de tagit del av bedömningen och betygsuppgifterna.

7.6.2 Avgångsbetyg

En elev som har inhämtat grundskolans hela lärokurs med godkända kunskaper i alla ämnen får ett avgångsbetyg.

Slutbedömningen genomförs det läsår då ämnesstudierna avslutas i respektive ämne. Inom ämnesundervisningen ska slutbedömningen göras i enlighet med läroämnets karaktär. I vissa ämnen utvecklas kunskaper kumulativt och man tar upp samma delområden flera gånger. I andra ämnen tas fristående delområden upp under olika årskurser. Delområdena ska ses som egna helheter som bedöms enligt kunskapskriterierna i läroplanen, där prestationerna inom varje helhet beaktas i slutbedömningen. Elevens utveckling ska beaktas i bedömningen av moment som återkommer under alla årskurser, till exempel slutledningsförmåga, förmåga att reflektera och se samband samt analytiskt tänkande. Slutbedömningen är således inte ett direkt medeltal av bedömningen inom de olika delområdena utan både tidigare prestationer och elevens kunskapsnivå vid slutskedet av lärokursen ska ligga som grund för slutvitsordet.

Eleven bedöms med vitsordet åtta (8) ifall eleven har uppnått en nivå som utgör ett genomsnitt av den kunskaps- och färdighetsnivå för de olika delområdena som beskrivs i kunskapskriterierna. Om eleven inom något delområde nått högre än nivån för vitsordet åtta kan detta kompensera en något lägre prestationsnivå inom ett annat delområde.

Bedömningen av elevens ansvar och samarbete ska inte antecknas i avgångsbetyget. Om eleven bytt ut ett valfritt läroämne mot ett annat, ska både de valfria ämnena och antalet veckotimmar i dem anges. Det valfria läroämne som är ofullbordat bedöms med anteckningen "deltagit". Om elevens vårdnadshavare skriftligt anholder om att siffervitsord i språk som studeras som valfritt ämne inte ska antecknas på avgångsbetyget, utelämnas vitsordet och på betyget antecknas enbart "deltagit".

Ålands landskapsregering fastställer formulär för grundskolornas läsårsbetyg och avgångsbetyg.

7.6.3 Avgångsbetyg inom mångprofessionellt stöd

För en elev som fått mångprofessionellt stöd och följt en anpassad lärokurs ska ämnet markeras med en asterisk i betyget och ett verbalt omdöme ska tillfogas det anpassade läroämnets. En beskrivning av lärokursen och bedömningskriterierna bifogas betyget. Till betyget kan höra övriga bilagor, till exempel bedömningen av elevens ansvar och samarbete. Skolans rektor/föreståndare och elevens klasslärare/klassföreståndare ska underteckna betyget.

Den som genomgått grundskolan och har ett avgångsbetyg som innehåller anpassad lärokurs i ett eller flera ämnen har rätt att begära att den grundskola där eleven fått sitt avgångsbetyg utvärderar anpassningen på nytt. Om utvärderingen visar att en eller flera anpassningar ska avlyftas ska ett nytt avgångsbetyg utfärdas och det tidigare anpassade ämnet ges vitsordet 5. Eleven kan sedan höja vitsordet i enlighet med vad som beskrivs i avsnitt 7.6.7. Beslutsgången är den samma som då mångprofessionellt stöd utvärderas (se avsnitt 6.3.3.)

7.6.4 Skiljebetyg

Då eleven byter skola och då läroplikten upphört, men grundskolans lärokurs *inte* är fullgjord med minst svaga kunskaper och färdigheter (vitsordet 5), ska eleven i stället för ett avgångsbetyg ges ett skiljebetyg. Skiljebetyget ska åtföljas av en bilaga med uppgifter om skolans timfördelning och en utredning om eventuella profileringar i undervisningen. Bedömningen av elevens ansvar och samarbete ska inte antecknas i betyget.

Skolans rektor och elevens klassföreståndare ska underteckna betyget. Elevens vårdnadshavare ska bekräfta att de tagit del av bedömningen och betygsuppgifterna.

7.6.5 Betyg för hemundervisade barn

Om en vårdnadshavare för ett barn som fullgör sin läroplikt i hemmet önskar att barnet i slutet av läropliktsåldern ska erhålla ett betyg som motsvarar avgångsbetyget eller betyg i enskilda ämnen från grundskolan ska barnet delta i en *särskild examen*. Vårdnadshavaren till barnet ska meddela skolan ett år på förhand att man avser avlägga en särskild examen antingen i alla grundskolans ämnen eller i enskilda ämnen. Den särskilda examen ska visa att barnet innehar kunskaper och färdigheter i dessa läroämnen och ämneshelheter som motsvarar de kunskaper och färdigheter som ingår i grundskolans läroplan. Även de tidigare visade prestationerna under provningstillfällena ska ligga som grund för slutbedömningen.

Om barnet klarar examen i alla grundskolans ämnen skrivs ett betyg över fullgjord läroplikt ut. Betyget motsvarar avgångsbetyget från grundskolan.

7.6.6 Avgångsbetyg för andra än läropliktiga

En person som passerat läropliktsåldern och som saknar ett avgångsbetyg från grundskolan har rätt att avlägga delar av grundskolans lärokurs eller hela lärokursen i det som landskapslagen om barnomsorg och grundskola benämner som grundskoleutbildning för andra än läropliktiga.

7.6.7 Höjning av vitsord

Den som har ett avgångsbetyg och vill höja sitt betyg i ett enskilt ämne har rätt att göra det. Begäran om att få höja vitsord ska göras vid den grundskola där eleven fått sitt avgångsbetyg eller vid en annan skola på Åland som beviljats tillstånd att utfärda avgångsbetyg.

7.6.8 Ny bedömning och rättelse av bedömning

Beslut gällande bedömning, kvarstannande på årskurs eller slutbedömning får inte överklagas genom besvär. Elevens vårdnadshavare eller eleven själv om hen fyllt 15 år, får begära en ny bedömning av rektorn eller föreståndaren inom två månader från delfåendet och rektorn eller föreståndaren ska tillsammans med den ansvariga läraren fatta ett nytt beslut.

7.7 Frånvaro och dess inverkan på bedömning

Eleven ska delta i undervisningen om hen inte tillfälligt beviljats befrielse från undervisningen på grund av sjukdom eller andra särskilda skäl. Undervisningen för och bedömningen av en elev kan delvis ordnas på annat sätt enligt särskilda undervisningsarrangemang, flexibel skolgång eller undervisning i särskilda situationer. I alla lösningar ska ett åtgärdsprogram upprättas där en beskrivning av hur bedömningen genomförs ingår.

Om en elev inte kan delta i skolundervisningen på grund av sjukdom, men elevens hälsotillstånd tillåter studier till exempel hemma, kan elevens undervisning ordnas genom att ge eleven handledning, studiematerial och bedömningsrespons som stöder inläringen hemma eller på någon annan plats. Eleven kan visa sitt kunnande till exempel genom skriftliga prov, muntliga prov, portföljer, projektarbeten, fotografering och videoinspelning av prestationer samt påvisa färdigheter för läraren efter skoldagen eller på en plats utanför skolan. Man ska alltid sträva efter att eleven i så stor utsträckning som möjligt deltar i den undervisning som ges i skolan.

Om eleven är olovligt frånvarande och inte deltar i undervisning, prov eller andra möjligheter som erbjudits för att visa prov på kunnande och eleven inte har godkända prestationer i relation till de mål som fastställts kan eleven i läsårsbetyget få ett underkänt vitsord i läroämnet. Skolan ska följa upp elevens frånvaro och underrätta vårdnadshavaren om olovlig frånvaro.

Då man granskar frånvaron och dess återverkningar är det skäl att minnas, att till skillnad från studier på gymnasial nivå så anges inte i grundskolans lärokurs i lag i antal timmar eller kurser. Frånvaro leder alltså inte i sig till att eleven stannar kvar på årskursen eller till att prestationer underkäns. Grunderna för att eleven ska stanna kvar på årskursen är om elevens prestation har underkänts i ett eller flera läroämnen som ingår i årskursens lärokurs eller att den allmänna skolframgången är svag.

8 ELEVENS ARBETSTID OCH TIMFÖRDELNING

I förordningen för barnomsorg och grundskola beskrivs elevernas arbetsmängd och den timfördelning som gäller för alla grundskolor i landskapet.

8.1 Elevens arbetsmängd

I grundskolans två första årskurser får elevens arbetsdag omfatta högst fem lektioner och i de andra årskurserna högst sju lektioner. En skolarbetsdag ska bestå av minst fyra lektioner med undantag för terminens första och sista arbetsdag samt situationer där praktiska arrangemang kräver det. Om ändamålsenliga undervisningsarrangemang kräver det kan elevens arbetsdag i årskurs 7 – 9 tillfälligt vara längre än sju lektioner.

Grundskoleutbildning ges 20–21 veckotimmar i årskurserna 1-2, 23-25 veckotimmar i årskurserna 3-4, 25-27 veckotimmar i årskurserna 5-6 och 28-30 veckotimmar i årskurserna 7-9. För elever som läser ett valfritt språk kan timantalet utökas med två veckotimmar per årskurs⁶⁰.

8.2 Tillvalsämnen och språkprogram

Timfördelningen i grundskolan innehåller gemensamma obligatoriska ämnen och tillvalsämnen. I den fastställda timfördelningen anges minimiantalet timmar i varje ämne. Den enskilda elevens timantal kan variera beroende på om eleven läser flera språk eller inte.

Tillvalsämnen kan vara språk eller andra ämnen och ämneshelheter som skolan erbjuder. För varje tillvalsämne ska det göras upp en ämnesdel enligt samma struktur som de övriga läroämnena där syfte, centralt innehåll och mål samt kunskapskriterier ingår.

⁶⁰ LF om barnomsorg och grundskola 2 §

En vårdnadshavare till elev i åk 5-6 kan välja att eleven inte ska läsa valbart A2- språk. Eleven ska i sådana fall erbjudas möjlighet till stödundervisning i områden som eleven har behov av. Alternativet till undervisningen i A2-språk beskrivs i skolans arbetsplan och bedöms i betyget med deltagit.

I årskurserna 7–9 ska skolan erbjuda minst två främmande språk. Vilka språk som ingår i språkprogrammet fastställs i kommunens utbildningsstadga. Vid valet av språk och andra tillvalsämnen ska elev och vårdnadshavare erbjudas handledning och information. För att undervisning i tillvalsämnen ska kunna organiseras bör eleven endast byta eller hoppa av tillvalsämnen vid läsårsbyte. Vid vägande skäl kan undantag göras.

Gällande ämnet slöjd i årskurserna 7–9 ska eleven få undervisning i både teknisk slöjd och textilslöjd i både årskurs 7 och 8. Eleven ska därefter få möjlighet att välja en av slöjdformerna att fördjupa sig i under årskurs 9.

8.3 Rekommendation för timfördelning

I landskapsförordningen om barnomsorg och grundskola har en timfördelning för alla grundskolor i landskapet fastställts. Timfördelningen i läroplanen är en rekommendation om hur timmarna ska fördelas mellan de olika ämnena och årskurserna. Rekommendationen ska följas på alla skolor där det är möjligt. Där det är organisatoriskt och ändamålsenligt att fördela timmarna på annat sätt kan det göras men med en motivering som ska bifogas i arbetsplanen. I rekommendationen om timfördelningen har särskild vikt lagts vid att alla läroämnen ska finnas på varje årskurs.

Ålands läroplan för grundskolan (ÅLp21)
Allmänna delen

Ämne/ Årskurs	1-4	5-6	1-6	7	8	9	7-9	1-9
Svenska/svenska som andraspråk	22	12	34	3	3	3	9	43
Matematik	16	8	24	3	3	4	10	34
Miljö- och naturkunskap			18				17	35
Omgivningskunskap	11	-		-	-	-		
Biologi		2		2	1	2	5	
Geografi		2		1	1	1	3	
Fysik	-			1	1	1	3	
Kemi	-	2		1	1	1	3	
Hälsokunskap	-	1		1	1	1	3	
Samhällsorientering			10				11	21
Religion och livs.	4	2		1	1	1		
Historia	1	2		1	2	1		
Samhällskunskap		1		1	1	2		
Konst- och färdighetsämnen			42 (32+10)				19 (16+3)	61
Musik	4	2			2			
Bildkonst	4	2			2			
Slöjd	4	4			3			
Idrott	8	4			6			
Hemkunskap	-	-			3			
Engelska (A1)	4	4	8		7			15
Elevhandledning					2			2
Totalt gemensamma läroämnena			136				75	211
Tillvalsämnen			4				11	11 (15)
Finska, franska, ryska, spanska, tyska (A2)		4		3	3	3	9	
Finska, franska, ryska, spanska, tyska (B1)				2	2	2	6	
TOTALT			136– 146/150				86– 90/96	222– 236/246

BILAGA 1 Uppdaterad modell för ansvarsfördelning vid stöd för lärande och skolgång

BILAGA 2 Förberedande undervisning i grundskolan (*bifogas vt 2021 efter att den fastställts*)